

tietoarkisto

Joulukuu 2001

**Tutkimuksen
etiikka ja tietosuoja**

www.fsd.uta.fi

FSD

Tietoarkisto

Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisu

ISSN 1457-7682

Päätoimittaja: Mari Kleemola

Toimituskunta: Katri Aarnio

Sami Borg

Maria Forsman

Arja Kuula

Julkaisija: FSD Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto

Käyntiosoite: Åkerlundinkatu 2 A 5, krs, Tampere

Puhelin (03) 215 8519 • Fax (03) 215 8520

Postiosoite: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto

33014 Tampereen yliopisto

Sähköposti: etunimi.sukunimi@uta.fi

tai fsd@uta.fi

Kotisivu: <http://www.fsd.uta.fi/>

Tiedotuslehtemme verkossa on

FSDneWWWs: <http://www.fsd.uta.fi/fsdnewwws/uusin/>

Ulkoasu: Mikko Reinikka / Albert Hall Finland Oy Ltd, www.alberthall.fi

Painopaikka: Painotalo Auranen Oy, Forssa 2001

S i s ä l t ö

<i>Pääkirjoitus: Tutkimusetiikka on käytännön asia</i>	3
<i>Ledare: Forskningsetik i praktiken</i>	3
Henkilötietolain soveltaminen tieteelliseen tutkimukseen	4
Viranomaisneuvotteluja videoimassa	7
Käytännön ohjeita	10
Tutkimusaineistojen arkistointi perinne myös opetuksessa	12
Iso-Britannian tietoarkisto ohjaa anonymisointiin	13
Tietosuojakysymyksen erityisasemassa Norjan tietoarkistossa	13
Tutkimuseettinen neuvottelukunta uusien haasteiden edessä ...	14
Menetelmäopetuksen tietovaranto koekäytössä	15
Kesäharjoittelijana FSD:ssä	18
Opiskele menetelmiä ulkomailta	19
Tietoarkisto esillä kirjaston käyttäjäkoulutuksessa	20
Kirjastoyhdyshenkilöt tapasivat elokuussa	21
Luxemburg Income Study LIS	22
ISSP 2000: Suomalaiset ja ympäristönsuojelu	23
Eurooppalaisille arkistoille yhteinen aineistoluettelo	24
Uusia aineistosarjoja arkistossa	25
Miten ja mistä löytää tietoa tietoarkiston aineistoista?	26
Aineistojen tilaaminen	27
Aineistoluettelo	27
FSD:n tehtävät ja henkilökunta	31

Tutkimusetiikka on käytännön asia

Viimeaikainen kotimainen keskustelu tutkimuseettisistä kysymyksistä on tunnetuista syistä painottunut tutkimusrahoitukseen ja tieteellisen vilpin yksittäistapauksiin. Kaikkiaan hyvien tieteellisten periaatteiden ja käytäntöjen ala on paljon laajempi. Kyse on yleisesti tutkimushankkeiden toteuttamisesta sekä lainsäädäntöä että muita tiedeyhteisön jäseniä velvoittavia normeja noudattaen.

Olenaisia kysymyksiä liittyy tutkimuksissa kerättävien ja käytettävien aineistojen hallintaan. Tähän vaikuttavaa lainsäädäntöä on hiljattain uusittu merkittävästi. Myös tietotekninen kehitys on muuttanut tutkimuksen toimintaympäristöä, mikä edellyttää tutkijoilta aikaisempaa parempia valmiuksia tutkimuseettisten kysymysten hallintaan. Sähköposti ja Internet ovat avanneet yhteiskuntatieteilijöillekin suuren määrän uusia ja helposti käytettäviä aineistolajeja. Niiden käyttöoikeuksiin, aitouteen, tieteelliseen laatuun ja helppoon kopioitavuuteen liittyy tutkimuseettisiä näkökohtia, joihin on syytä paneutua huolella.

Onkin erittäin myönteistä, että opetusministeriön asettaman tutkimuseettisen neuvottelukunnan re-

sursseja on hiljattain vahvistettu. Myös Suomen Akatemia on perustanut oman tutkimuseettisen työryhmän ja lisäksi useissa yliopistoissa sekä muissa tutkimusorganisaatioissa on laadittu tai laaditaan omaa toimintaa koskevia eettisiä ohjeistuksia.

Monien ja toisistaan huomattavasti poikkeavien tieteenalojen tärkeitä tutkimuseettisiä näkökohtia ei kuitenkaan ole helppoa sovittaa yhteen — varsinkaan toiminnan yksityiskohtien osalta. Siksi myös tieteenalakohtaiset ja yksittäisiin aiheisiin pureutuvat toimintaperiaatteet ovat tarpeen eettisten käytäntöjen luomiseksi.

Tämänkertaisen Tietoarkistolehden teemanumero pyrkii antamaan ”kättä pidempää” erityisesti tutkimusaineistojen hallintaan liittyvissä asioissa. Olemme tietoisia siitä, että kyse on avustavasta lisätoimenpiteestä alalla, jossa riittää yhteistä taivallettavaa niin tutkijain organisaatioille kuin tutkijoillekin. Tietoarkisto pyrkii tekemään asiasa yhteistyötä alan muiden toimijoiden kanssa. Toivottavasti yhteiskuntatieteilijätkin löytävät näin nykyistä helpommin käytännön vastauksia tutkimusaineistoihin liittyviin lainsäädännöllisiin ja eettisiin kysymyksiin.

Forskningsetik i praktiken

Den senaste tidens inhemmska diskussion om forskningsetiska frågor har av välkända orsaker fokuserats på forskningsfinansiering och enskilda fall av vetenskapligt fusk. Sammantaget är fältet för god vetenskaplig princip och praxis mycket större. Det är generellt taget fråga om att genomföra forskningsprojekt så att både gällande lagstiftning och det vetenskapliga samfundets övriga bindande normer följs.

Förvaltningen av för forskningsändamål insamlat material väcker många viktiga frågor. Lagstiftningen på området har nyligen grundligt reviderats. Den data-tekniska utvecklingen har för sin del ändrat forskningens verksamhetsfält, vilket av forskarna förutsätter bättre beredskap än tidigare att behärska forskningsetiska frågeställningar. E-post och internet har gett också samhällsforskarna stora mängder nytt och lättillgängligt forskningsmaterial. Forskarna bör noggrant sätta sig in i de forskningsetiska aspekter som ansluter sig till bruksrättigheter, äkthet, vetenskaplig kvalitet och kopierbarhet.

Det är synnerligen positivt att den av undervisningsministeriet tillsatta forskningsetiska delegationen fått utökade resurser. Även Finlands Akademi har tillsatt en egen forskningsetisk arbetsgrupp och dessutom har man i många universitet och andra forskningsorganisationer uppgjort eller i är färd med att uppgöra etiska regler för den egna verksamheten.

Det är inte lätt att sammanjämka forskningsetiska aspekter från många och från varandra avsevärt avvikande forskningsområden, särskilt på detaljnivå. Etisk praxis kräver därför också vetenskapsspecifika verksamhetsprinciper och principer som gäller för enskilda tema.

Tietoarkisto-tidningen vill med detta temanummer ge information om hur data-arkiv bäst förvaltas. Vi är medvetna om att det är en tilläggsåtgärd inom ett fält där både stödorganisationer och forskare har en lång väg att vandra tillsammans. Data-arkivet strävar här till samarbete med andra aktörer på området. Förhoppningsvis kan också samhällsvetare så här lättare än tidigare finna svar på frågor som gäller lagstiftningsmässiga och etiska aspekter på forskningsmaterial.

Tampereella marraskuussa 2001 / Tammerfors i november 2001

Sami Borg

Johtaja / Föreståndare, FSD

Henkilötietolain soveltaminen tieteelliseen tutkimukseen

Kaikki tutkijat eivät ole riittävän tietoisia siitä, että tutkimusaineistojen keruuta, käsittelyä ja säilyttämistä säätelevät paitsi tutkimusetiikka myös Suomen lait.

— Aika paljon tarvittaisiin nyt skarppausta ja tiedon lisäämistä, toteaa toimistopäällikkö **Maija Kleemola** keskusteltaessa henkilötietolain vaikutuksista sosiaali-tieteellisiin tutkimusaineistoihin.

— Selkeät pelisäännöt olisivat niin tutkittavien kuin itse tutkijoidenkin kannalta tarkoituksenmukaiset.

Sosiaali-tieteissä ja humanistisilla tutkimusalloilla joudutaan usein tilanteeseen, jossa kerätään ja käsitellään yksittäisten ihmisten henkilötietoja. Todennäköisimmin se tapahtuu aineiston keruuvaiheessa, laajoissa rekisteriaineistoja käyttävissä tutkimuksissa joskus myös tutkimus- ja analyysiprosessin aikana. Tältä osin tutkijoiden toimintaa säätelevät sekä tutkimusetiikka että lainsäädäntö. Oikeus yksityiselämän suojaan on Suomessa perusoikeus ja tieteen etiikassa ihmisarvon kunnioittaminen ja tutkittavien anonymiteetin suojeleminen ovat hyvin keskeisessä asemassa. Täsmällisimmin henkilötietojen keräämistä ja käsittelyä määrittää kuitenkin 1999 voimaan astunut henkilötietolaki. Se sääte-

lee myös tieteellisen tutkimuksen osalta niitä edellytyksiä, joilla henkilötietoja voidaan kerätä, tallettaa ja käsitellä.

Mitä ovat henkilötiedot?

Lain mukaan henkilötiedolla tarkoitetaan kaikenlaista luonnollista henkilöä tai hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa elävää koskevaksi. Tavallisesti tunnistamisen mahdollistavat nimi, osoitetiedot tai henkilötunnus. Henkilötietolaki tulee sovellettavaksi poikkeuksetta henkilötietoja sisältävissä rekisteriaineistoissa. Tyypillisiä rekisteriaineistoja ovat esimerkiksi kuolemansyyrekisteri, eläkerekisteri tai väestörekisteri, joissa on mukana selkeät tunnisteet, kuten henkilötunnus.

— Mutta kyllä tietyissä tilanteissa ja yhteyksissä tunnistettavuus voi täytyä muutenkin, myös tutkimustarpeisiin kerätyissä aineistoissa. Tällaisissa tapauksissa on paras lähteä soveltamaan henkilötietolakia, ettei tule mitään epäselvyyksiä. Parempi toimia henkilötietolain periaatteiden mukaisesti ja käydä läpi lainmukaisuus kuin jättää se tekemättä. Suunnittelu sinänsä ei ole varmasti haitaksi missään tietojen käsittelyssä, vaikka henkilötiedot eivät niissä olisikaan

tunnistettavia, muistuttaa Kleemola.

Tärkeintä henkilötietojen käsittelyssä on hyvän tietojenkäsittelytavan sekä salassapito- ja suojaamisvelvoitteiden noudattaminen. Henkilötietoja sisältäviin tutkimusaineistoihin eivät saa ulkopuoliset päästä käsiksi. Tämän varmistaminen käytännössä on suunniteltava jo ennen tutkimusaineiston keräämistä. Ennen aineiston keräämistä on myös tärkeää arvioida, mitkä henkilötiedot ovat tarpeellisia itse tutkimuksen suorittamiseksi.

Tutkittavien informointi erityisen tärkeää

Jos kyseessä ei ole viranomaisilta erikseen anottava rekisteriaineisto vaan tutkittavilta suoraan kerättävä tutkimusaineisto, olennaisinta on laatia erityisen huolella tutkittaville annettava informaatio tutkimuksesta niin, että siinä huomioidaan lain velvoitteet. Käytännössä tutkimuksesta informointi on suostumus-sopimus, johon nojautuen tutkittavat suostuvat tietojaan, ajatuksiaan ja mielipiteitään tutkimuksen tarpeisiin antamaan. Vaikka tutkittavilta ei pyydetä kirjallista suostumusta allekirjoituksella vahvistettuna, informointi tutkimuksesta on tutkijaa velvoittava sopimus, joka määrittää aineiston käyttöehdot.

Toimistopäällikkö Maija Kleemola muistuttaa tutkijoita henkilötietolain vaatimuksista.

Henkilötietolain sisältämä informointivelvoite tulee noudatettavaksi aina, kun tietoja osaksikin hankitaan suoraan tutkittavilta henkilöiltä. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa tutkittavien informointi on usein ollutkin aineiston keruuseen liittyvä hyvä tieteellinen käytäntö, eräänlainen normi. Kleemolan mukaan informointi on kuitenkin painottunut paljolti vain itse tutkimuksen sisällölliseen esittelyyn.

— Vaikka toisinaan näkee ihan asianmukaisiakin informointi- ja suostumustekstejä, niin ikävän usein myös sellaisia, joissa on unohdettu kertoa tutkittaville heitä koskevat muut tutkimuksessa käytettävät tiedon lähteet ja toisinaan tekstit on laadittu niin, että tutkittavat eivät allekirjoittamastaan paperista saa selville, mille taholle ja kenelle he tarkkaan ottaen ovat suostumuksensa antaneet. Vastuukysymykset ovat hyvin tärkeitä ja niissä on ollut aika paljon epäselvyyttä.

Tutkimuksen tarkoitus muistetaan kertoa, mutta sen lisäksi laki velvoittaa informoimaan tutkittavia myös muista tutkimusaineiston käsittelyyn liittyvistä seikoista, muistuttaa Kleemola. Ensinnäkin tutkimukseen osallistumisen eli tietojen antamisen vapaaehtoisuus on aina kerrottava, kuten myös se, kuka/mikä organisaatio on tutkimuksen rekisterinpitäjä ja kuka on tutkimuksen vastuullinen johtaja. Mikäli kyse on eri organisaatioiden yhteishankkeesta, jokaisen rooli on

kerrottava. Lisäksi on hyvä kertoa kaikkien tutkimustyöhön osallistuvien nimet. Mahdollisten muiden tutkittavia koskevien tietojen hankkiminen toisista lähteistä — kuten viranomaisrekistereistä — on myös mainittava. Tutkittaville on lisäksi syytä kertoa aineiston salassa pidettävyydestä ja suojaamisesta sekä siitä, miten kauan suorat henkilötunnisteet aineistossa säilytetään. Edelleen ilmoitetaan siitä, ettei yksinomaan tieteelliseen tutkimustarkoitukseen muodostetun henkilörekisterin tietoihin ole tarkastusoikeutta. Muutoinhan tarkastusoikeus on yleensä pääsääntö, josta on informoitava.

— Loppujen lopuksi kyse on aika simppeleistä jutuista, joiden asianmukainen suunnittelu ja toteuttaminen on yhtäläillä sekä tutkittavien että tutkijoiden etu, kannustaa Kleemola.

Käyttötarkoitus määrittää aineiston säilytys- ja käyttö- mahdollisuudet

Tutkittavien informointiin liittyy olennaisesti myös henkilötietolaissa määritelty henkilötietojen käsittelyn käyttötarkoitus. Käytännössä kyse on siitä, että suostumuksella kerättyä aineistoa voidaan käyttää myöhemmin vain suostumukselta ilmenevällä tavalla. Mi-

käli tarkoitus on hyödyntää kerättyä aineistoa myös myöhemmissä tutkimuksissa tai opetusaineistona, tämän pitää käydä selville jo informointi- tai suostumustekstissä.

Käyttötarkoitussidonnaisuuden osalta laki on tiukka. Julkisuuslain voimaantulosta alkaen suostumuksella kerättyä henkilötietoja sisältävää tutkimusaineistoa saa käyttää vain siihen nimenomaiseen tarkoitukseen johon suostumus on annettu. Tätä ennen suostumuksella kerättyjen viranomaisen asiakirja- ja rekisteriaineistojen osalta on julkisuuslakiin sisällytetty poikkeus (37 §), joka mahdollistaa ennen lain voimaan tuloa (1.12.1999) suostumuksella kerätyn aineiston käytön asianomaisen viranomaisen tai ministeriön luvalla tieteellisessä tutkimuksessa. Edellytyksenä on, ettei käyttötarkoitus olennaisesti poikkea siitä tarkoituksesta, jota varten tiedot on annettu. Aineiston jatkokäytössä täytyy kuitenkin sitoutua noudattamaan hyvää tietojenkäsittelytapaa sekä salassapitosäännöksiä.

Kleemolan mukaan tällainen mahdollisuus tuli lakiin ilmeisesti myös siksi, että tutkittavien kanssa tehdyt sopimukset ovat usein olleet epäselviä eikä haluttu estää tärkeiden ja käyttökelpoisten rekisteriaineistojen hyödyntämistä myös jatkossa. Mutta 1.12.1999 jälkeen kerättyjen tietojen osalta myöskään viranomaisaineistoja ei saa käyttää kuin suostumukselta ilmenevällä tavalla. Suoraan tutkittavilta kerät-

tävää henkilötietoja sisältävää tutkimusaineistoa saa käyttää vain tutkittaville keruun yhteydessä annetun informaation mukaisesti. Jos aineisto on kerätty kertoen tutkittaville sen tulevan esimerkiksi tiettyä väitöskirjaa varten, aineisto on väitöskirjan oikeellisuuden tarkistamisen jälkeen joko tuhattava, anonymisoitava tai sen säilyttämiseen on pyydetty Kansallisarkiston lupa.

Apua! Koskeeko laki kaikkia kyselyjä ja haastatteluja?

Henkilötietolakia sovelletaan siitä riippumatta, kauanko henkilötietoja säilytetään. Esimerkiksi lain informointivelvoite edellyttää tiedon antamista tutkittaville aineiston keruun yhteydessä myös siitä, että heidän nimi- ja osoitetiedot hävitetään aineiston keräämisen jälkeen, mikäli näin on tarkoitus tehdä. Kleemola muistuttaa myös, että henkilötietolaki tulee sovellettavaksi, vaikka itse aineisto ja sitä koskevat nimi- ja osoitetiedot säilytettäisiin eri tiedostoissa tai huoneissa.

Jos lain tarkastelu ja soveltaminen arveluttaa, kannattaa miettiä hyvin tarkkaan jo ennen aineiston keräämistä, onko itse tutkimuksen suorittamisen kannalta lainkaan tarpeen kerätä ja säilyttää henkilötietoja. Jos henkilötietoja tarvitaan vain tutkittavien tavoittamiseksi, on nimi- ja osoitetiedot syytä hävittää välittömästi aineiston keräämisen jälkeen, kyselytutkimuksessa viimeisen karhukirjeen lähettämisen jälkeen.

Tarpeettomien osoitetietojen hävittämisen lisäksi itse aineistoon jäljelle jääviä selkeitä tunnistamisen mahdollistavia tietoja voidaan joko muuttaa tai karkeistaa niiden tarkkuutta yleisemmälle tasolle.

Kyselytutkimuksessa voi esimerkiksi harvinaiset ammatit luokitella astetta yleisemmälle tasolle. Jos vastaavasti laadullisissa haastattelussa analyysin kannalta ei ole välttämätöntä sisällyttää aineistoon tietoa siitä, että haastateltava on 49-vuotias neljän lapsen isä Ruukin kunnasta riittää tiedoksi se, että kyseessä on monilapsisen perheen keski-ikäinen isä maalaiskunnasta.

Aineistoa pitää varoa muokkaamasta niin paljon, että se muuttuu käyttökelvottomaksi, mutta selkeimmät tunnistet aineistosta voi usein poistaa aineiston arvon laskeutumatta. Kleemola kehottaa käyttämään tervettä järkeä ja arvioimaan muutostarpeet aineistokohdasta.

Aineiston anonymisointi julkaisuissa esiintyvien aineisto-otteiden osalta on ollut itsestäänselvyys yhteiskuntatieteissä, mutta tosiasiasa henkilötietolain sovellettavuus lakkaa vasta sitten, kun koko aineisto on anonymisoitu. Käytännössä anonymisoinnin suurin merkitys on siinä, että tutkija voi halu-

nessaan käyttää aineistoa myös tulevissa tutkimushankkeissaan. Anonymisoidun aineiston voi myös tarjota arkistoitavaksi Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon muiden tutkijoiden käytettäväksi joko tutkimukseen tai opetustarkoitukseen.

Internet ja televiestit – uusi ehtymätön aineistolähde?

Kleemolan mukaan teknologia on edennyt lainsäädäntöä nopeammin. Esimerkiksi erilaisilla Internet-sivuilla käyvien koneista teknisesti jäljitettävissä olevia käyttäjätietoja ja -osoitteita on pidetty henkilötietolain kannalta osin täsmennyttömänä, harmaana alueena. Silti Internetsivustojen ja sähköpostien käyttöön tutkimusaineistona voi soveltaa suhteellisen yksinkertaisesti sekä henkilötietolakia että lakia yksityisyyden suojasta televiestintässä ja teletoiminnan tietoturva. Jälkimmäisen lain mukaan televiestintä on luottamuksellista, jollei sitä ole tarkoitettu yleisesti vastaanotettavaksi.

Täysin julkinen kaikille avoin keskustelupalsta on periaatteellisesti yhtä julkinen kuin sanomalehden yleisönosasto. Suljettu sähköpostilista on taas henkilötietolain alainen ja edellyttää listan jäseniltä pyydettyä nimenomaista ja vapaaehtoista suostumusta, mikäli listan keskusteluja halutaan käyttää tutkimusaineistona. Näin siinäkin tapauksessa, että joku listan jäsenistä haluaa keskustelut tutkimusaineistoksi.

Myös sähköpostilistat, joihin voi käytännössä liittyä ja sieltä poistua kuka tahansa, kuuluvat henkilötietolain soveltamisen piiriin. Listoilla on joku ylläpitäjä ja ne perustettu johonkin tiettyyn tarkoitukseen. Esimerkiksi SETS (Suomen Elokuvatutkimuksen Seura) -

sähköpostilistan listainfo kertoo, että listaa voi käyttää keskusteluun elokuva- ja tv-tutkimukseen liittyvistä asioista sekä seminaarien ja festivaalien ohjelmista tiedottamiseen. Jos listalle liittyttyään haluaa kerätä käytyjä keskusteluja tutkimusaineistoksi, täytyy siitä informoida ja pyytää lupaa listan jäseniltä (henkilötietolain informointivelvoite), koska tällainen listan käyttötarkoitus poikkeaa sen varsinaisesta käyttötarkoituksesta. Olenaisista onkin, että verkossa palveluja tuottavan tulee informoida palveluihinsa liittyvistä menettelyistä ja henkilötietojen käsittelystä.

Informointivelvoitetta ja tutkittavilta pyydettyä suostumusta ei pidä nähdä ensisijaisesti tutkimuksen tekoa hankaloittavana asiana. Tutkimuslupa voi pyytää esimerkiksi jälkikäteen osoittaen pyynnön henkilökohtaisesti jokaiselle johonkin tiettyyn rajattuun keskusteluun osallistuneelle. Mikäli luvan pyytävä itse aineiston käsittelyssä lupaa noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä tutkittavien yksityisyyttä kunnioittaen ja poistaa aineistosta suorat henkilötunnisteet, on varsin todennäköistä, että osallistujat antavat luvan keskustelun käyttöön tutkimusaineistona. Avoinuus ja asianmukaiset käytännöt edesauttavat sitä, että myös tulevaisuudessa on mahdollista tehdä mielenkiintoista yhteiskuntatieteellistä tutkimusta monipuolisesti erilaisia aineistoja käyttäen.

Tarkempaa tietoa tutkimusaineistoihin sovellettavista laeista FSD:n www-sivuilla osoitteessa <http://www.fsd.uta.fi/tietolipasto/>

Lisätietoja:

Tietosuoja ja tieteellinen tutkimus henkilötietolain kannalta
<http://www.tietosuoja.fi/3147.htm>

Viranomaisneuvotteluja videoimassa

Henkilötietolaki tulee sovellettavaksi poikkeuksetta tilanteissa, joissa tutkimusaineistona käytetään henkilötietoja sisältävää rekisteriaineistoa tai asiakirja-aineistoa. Tutkija Pirjo Nikanderin tutkimushanke on tästä yksi esimerkki. Hänen tutkimuksensa aiheena on moniammatillinen päätöksenteko ja aineistonaan hän käyttää sosiaali- ja terveydenhuollon vanhus- ja terveydenhuollon videoituja viranomaiskokouksia. Kokoukset muodostavat audiovisuaalisen asiakirja-aineiston, joka sisältää yksittäisten ihmisten henkilötietoja.

Tällaisessa tutkimuksessa tulevat aineiston keruun ja käsittelyn osalta suoraan sovellettavaksi sekä julkisuuslaki että henkilötietolaki. Julkisuuslain mukaan viranomainen voi antaa tietoja salassa pidettävistä asiakirjoistaan tieteelliseen tutkimukseen, jos on ilmeistä, että tiedon antaminen ei loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Nikanderin hankkeessa tutkitaan moniammatillista yhteistyötä ja päätöksentekoa sekä sitä, miten ikääntyneen asiakkaan elämäntilanteesta, terveydestä ja toimintakyvystä neuvotellaan ja miten tehtäviin ratkaisuihin käytännössä päädytään. Tutkimus ei siis kohdistu niihin ihmisiin, joiden tietoja videoituissa neuvotteluissa käsitellään ja siitä saatavat tulokset hyödyttävät yleisesti sekä viranomaisia että heidän asiakkaitaan ja potilaitaan.

Huolellinen suunnittelu kannattaa

Pirjo Nikanderin tutkimushanke täyttää julkisuuslain 28 §:n edellytyksen, jonka mukaan ... *tiedon antaminen ei loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitovelvollisuus on säädetty.* Tästä huolimatta matka

— Tekstiedostoiksi puretut nauhoitukset on anonymisoitu alusta alkaen, Pirjo Nikander kertoo.

tutkimuksen idean kehittelystä pisteeseen, jossa tutkijalla on käytössään videoaineisto ei ollut lyhyt eikä mutkaton. Videoaineisto on kerätty suuren kaupungin yhden sosiaalitoimen alueen vanhustenhuollon viranomaisneuvotteluista. Tutkijan piti ensin saada alueen sosiaali- ja terveystoimen edustajien suostumus osallistua tutkimukseen. Näin saatiin varmuus siitä, että kaupungin sosiaali- ja terveystoimen eettiseltä toimikunnalta kannattaa ylipäänsä lähteä anomaan aineistonkeruu- ja tutkimuslupaa.

Sosiaali- ja terveystoimen eettiselle toimikunnalle osoitetussa hakemuksessa kerrottiin, että tutkimuksesta tieteellisenä johtajana on vastuussa Tampereen yliopiston sosiaalipsykologian professori **Anssi Peräkylä**. Tutkimuksen varsinaisena suorittajana, aineiston kerääjänä ja käsitelijänä hakemuksessa oli itse tutkija Pirjo Nikander. Tutkimuslupahakemuksen ensimmäisen käsittelyn jälkeen toimikunta pyysi hakemukseen tarkennusta. Tutkijalta pyydettiin erillistä tiedotetta tutkimuksesta asiakkaille ja tutkittavien suostumussopimuksen täsmennyksiä. Tämän jälkeen hakemus ja tutkimussuunnitelma liitteenä vahvistivat, että kyseessä olevan tieteellisen tutkimuksen toteuttamisessa otetaan huomioon henkilötietojen käsittelyä koskeva lainsäädäntö. Sitten tutkimuslupa myönnettiin.

Suunnitellessaan hakemusta sosiaali- ja terveystoimen eettisel-

le lautakunnalle tutkijan piti huomioida sekä henkilötietolain velvoitteet että kyseisen kaupungin omat ohjeet sosiaali- ja terveystoimen tutkimusprojekteista. Nikanderin mukaan yksistään tutkittavien yksityisyyden suojaa koskeva tutkimuseettinen peruseriaate auttoi alkuun tutkimuksen tietosuojanäkökohtia hahmoteltaessa.

— Sosiaali- ja terveystoimen tutkimuslupahakemusten laatimiseen tarkoitettujen virallisten ohjeiden saaminen tuntui etukäteen helpotukselta. Ohjeiden silmäily kuitenkin osoitti, ettei niitä voinut suoraan soveltaa sosiaalitieteelliseen tutkimukseen, kertoo Nikander. Ohjeet oli suunniteltu ensisijaisesti terveys- ja lääketieteen tutkimushankkeisiin, jotka toteutetaan sairaalaosastoilla tai joissa käytetään aineistoina valmiita asiakirjoja tai asiakas- ja potilasrekistereitä. Niinpä tarkempi selitys tutkimushankkeen aineistonkeruun ja -käsittelyn lainmukaisuudesta piti sisältää hakemuksen liitteeksi tehtyyn tutkimussuunnitelmaan, erityisesti sen etiikkaa ja tietosuojaa koskevaan osaan.

— Tässä tapauksessa riitti yksi palautuskierros. Helpompaa kuitenkin olisi, jos sosiaalitieteelliselle tutkimukselle löytyisi omat ohjeet, joiden mukaan viranomaiselle voisi tehdä tarvittavat lakipykälät huomioon ottavan lupahakemuksen.

Luvan edellytyksenä aineiston keruun ja käsittelyn lainmukaisuus

Lain mukaan lupa henkilötietoja sisältävien tutkimusaineistojen keruuseen ja käyttöön pyydetään ensisijaisesti suoraan niiltä ihmisiltä, joiden henkilötiedoista on kyse. Lisäksi yksittäisten ihmisten terveydentilaa koskevat tiedot kuuluvat niin kutsuttuihin arkaluonteisiin tietoihin (HetiL 11 §), joiden käsittely on sallittua vain asianomaisen nimenomaisella suostumuksella (HetiL 12 § 1 mom.) tai jos siihen on laissa säädetty nimenomainen oikeus. Laki kuitenkin mahdollistaa ilman asianomaisen nimenomaista lupaa arkaluonteisten tietojen tieteellisen tutkimisen (HetiL 12 § 6 mom.), mikäli käsittely tapahtuu muuten asianmukaisesti laillisuutta noudattaen.

Nikanderin tutkimuksessa viranomaisneuvotteluissa keskustelun kohteina olevilta asiakkailta ja potilailta ei ennen jokaista kokousta pyydetty yksilöityä suostumusta, koska etukäteen ei voitu tietää, kuinka monta asiakastapausta kussakin kokouksessa ehditään käsitellä (HetiL 14 § 1 ja 2 mom.). Aineiston käytön ei myöskään kat-

sottu loukkaavan kokouksissa tapauksina käsiteltävien ihmisten etuja (JulkL 28 §) ja tutkija sitoutui videonauhojen purkutilanteessa poistamaan keskusteluissa esiintyvät henkilötunnisteet ja muuttamaan myös keskusteluissa esiintyvät nimet ja sairausdiagnoosit toiseksi (HetiL 14 § mom. 3 ja 4). Tutkimuksesta informoitiin asiakkaita ja työntekijöitä ilmoitustauluille asetetuilla tutkimusesitteillä asianomaisissa virastoissa. Näin huomioitiin henkilötietolain edellyttämä avoimuuseriaate.

Videoituna täysin ilmeisiä henkilötietoja ovat tietysti kuhunkin viranomaiskokoukseen osallistuvan ihmisen kuva ja puheääni nauhalla. Tältä osin tutkimushankkeessa turvaututtiin parhaimpaan mahdolliseen käytäntöön: kaikkeen nauhoitettavaan aineistoon pyydettiin joka kerta erikseen kultakin nauhalla esiintyvältä kirjallinen suostumus keskustelujen nauhoittamiseen tutkimusaineistoksi (HetiL 8 § 1 mom.). Suostumustekstissä tutkija sitoutuu niin nauhalla esiintyvien kuin keskustelun kohteena olevienkin ihmisten anonymiteetin suojaamiseen ja lupaa, ettei nauhoja esitetä missään julkisesti. Lisäksi suostumuksessa luvataan, että tutkittavien pyynnöstä tutkija tuhoaa nauhoilta ne kohdat ja kokonaisuudet, joita tutkittavat eivät halua käytettävän lain-

kaan tutkimusaineistona. Näin turvattiin tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus koko aineiston keruuprosessin ajan.

Käyttötarkoituksidonnaisuus ja lait määräävät aineiston jatkokäytön

Tutkittavien allekirjoittamassa nauhoitusluvassa todetaan, että nauhoitukset tehdään nimettyä tutkimushanketta varten.

— Tiedän, että tutkimuksen valmistuttua joudun hävittämään alkuperäiset nauhat, koska niitä ei saa käsiteltyä siten, että nauhoilla esiintyvät henkilöt jäisivät anonyymeiksi. Mutta tekstitiedostoiksi puretut nauhoitukset on anonymoitu alusta alkaen. Se onkin onnistunut, että suuren työmäärän vaatima aineisto ei sitten lakipykälien vuoksi joudu hankkeen päätyttyä silppuriin, huokaa Nikander.

Aineiston ollessa nyt lopullisesti kasassa Nikander muistelee, miten tutkimusluvan hakemiseen liittyi oma byrokratiensa. Lisämutteriä syntyi myös itse tutkittavan organisaation arkibyrokraatian kohtaamisessa. Ensimmäiseen nauhoitustilanteeseen mennessään tutkija

uskoi aloittavansa aineistonkeruun, joka edellytti enää vain teknistä huolellisuutta. Alun perin nimittäin sosiaali- ja terveystoimen alueen ylimmät päälliköt, jotka ensimmäisen vaiheen tutkimusluvan myönsivät, olivat vakuuttaneet tiedottavansa tulevasta tutkimuksesta yksiköissään.

— Luulin, että asiat ovat kaikin puolin kunnossa, kunnes ensimmäisen nauhoitettavan kokouksen alussa kohtasin joukon ihmisiä, jotka eivät tieneet tutkimuksesta ja videoinnista mitään, eivätkä näin ollen olleet myöskään kovin myötämielisiä sen ajatuksen suhteen, että kokous videoidaan.

— Toisaalta tutkimuksen tärkeiden perustelu ja tietosuojanäkökohtien selittäminen alkaa tämän hankkeen osalta olla jo rutiinia, koska sitä on tullut harjoiteltua sekä paperilla että ihmisten kanssa keskustellen. Nyt sitten onkin jäljellä "vain" 42:n videoidun aineistotunnin analyysi, naurahtaa Nikander.

Tiesitkö että...

Jos haluat luovuttaa aineistosi tietoarkistolle, voit asettaa ehtoja arkistoinnille ja uudiskäytölle. Voit seurata aineistosi käyttöä ja päättää, haluatko antaa sen vapaasti muiden tutkijoiden käyttöön vai haluatko aineistosi uudiskäytön luvanvaraiseksi.

Voit myös antaa aineistostasi vain kuvailutiedot tietokantaamme. Näin myös muut tutkijat tietävät sinulla olevasta aineistosta.

Tilaa esittely

Tulemme mielellämme kertomaan laitoksellenne tietoarkiston toiminnasta.

Ota yhteyttä: mari.kleemola@uta.fi tai fsd@uta.fi

Ilmoita aineistostasi

Haluatko luovuttaa aineistosi tietoarkistoon? Tai haluatko että tieto aineistostasi on muiden tutkijoiden ulottuvilla? Ilmoita aineistostasi tietoarkistoon kotisivuiltamme aukeavalla lomakkeella <http://www.fsd.uta.fi/ilmoita.html> — Otamme sinuun yhteyttä!

Arja Kuula

Informointivelvoite

Kun keräät aineistoa suoraan tutkittavilta, muista kertoa heille ainakin

- tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus

- tutkimuksen toteuttaja (*rekisterinpitäjä lain terminologian mukaan*), vastuhenkilöt ja -tahot

- jos aineisto sisältää henkilötietoja, niiden suojaustavat, säilytysaika ja mahdollinen anonymisointi

- tutkimuksessa käytettävät muut tutkittavia koskevat tiedonlähteet (esimerkiksi rekisteriaineistot)

- kerättävän aineiston käyttötarkoitus (tutkimuksen sisältö) ja mahdollinen jatkokäyttö

Kyselytutkimus, jossa henkilötietoja ei säilytetä aineiston keruuvaihetta pidemmälle ei edellytä tutkittavilta välttämättä kirjallista suostumusta. Myöskään laadullinen teemahaastattelu, ryhmähaastattelu tai vastaava, jossa ei säilytetä suoria henkilötietoja keruuvaihetta pidemmälle ja aineisto anonymisoidaan sen purkuvaiheessa, ei edellytä kirjallista suostumusta tutkittavilta. Tutkimuksesta kertovan käyttöinformaation tulee silti sisältää edellä mainitut asiat. Mikäli aineistoa ei ole tarkoitus välittömästi tai lainkaan anonymisoida suostumus on syytä pyytää kirjallisena. Kirjallinen ja nimenomainen suostumus tarvitaan yleensä myös arkaluonteisten tietojen keräämiseen ja käsittelyyn.

Arkaluonteiset tiedot

Lain mukaan (HetiL 11 §) arkaluonteisia ovat ensinnäkin tutkittavien terveydentilaa ja sosiaalipalvelujen saamista koskevat tiedot. Lisäksi arkaluonteisiksi katsotaan rotua tai etnistä alkuperää, yhteiskunnallista, poliittista sekä uskonnollista vakaumusta ja sukupuolista käyttäytymistä koskevat tiedot. Myös tiedot, jotka koskevat rikoksiin syyllistymistä ja saatuja rangaistuksia määrittellään laissa arkaluonteisiksi. Tieteellisen tutkimukseen arkaluonteisia tietoja voi kerätä tutkittavien yksilöidyllä suostumuksella. Lisäksi viranomaisilta voi hakea lupaa arkaluonteisia tietoja sisältävien asiakirja- ja rekisteriaineistojen tutkimuskäyttöön.

Luvan hakeminen rekisteriaineiston käyttöön

Henkilötietoja sisältävien hallinnollisiin tarpeisiin tehtyjen viranomaisrekisterien ja asiakirjojen käyttöön voi tietyin edellytyksin hakea lupaa ilman rekisteröityjen eli tutkittavien nimenomaista suostumusta. Luvan hakemisen edellytyksenä on, että tutkimusta ei voi suorittaa ilman rekisterin sisältämiä henkilötietoja (HetiL 14 § 1 mom.) ja tutkittavien eli rekisteröityjen suostumusta ei tietojen suuren määrän, iän tai muun sellaisen vuoksi

ole mahdollista hankkia (HetiL 14 § 2 mom.).

Mikäli tutkimukseen tarvitaan useamman eri viraston salassapidettäviä rekisteriaineistoja, pitää lupaa niiden käyttöön hakea asianomaisesta ministeriöstä. Esimerkiksi useamman kaupungin sosiaalitoimen henkilötietoja sisältävien asiakastilastojen tutkimuskäyttöön haetaan lupaa sosiaali- ja terveysministeriöstä. Mikäli lupaa haetaan vain yhden viraston asiakirjoihin, rekisteriin tai rekistereihin, lupaa haetaan suoraan kohdevirastolta.

Hakiessasi lupaa viranomaisen asiakirja- tai rekisteriaineiston käyttöön tutkimuksessa, muista esittää

- tiivistetty tutkimussuunnitelma, josta ilmenevät rekisteriaineiston käytön tieteelliset perusteet

- tutkimuksen toteuttaja (*rekisterinpitäjä*), vastuhenkilöt ja -tahot sekä suorittajat

- tietosisällöt, joita rekistereistä/asiakirjoista tarvitaan tutkimuksen suorittamiseksi ja se, mistä eri lähteistä näitä tietoja tutkimukseen haetaan

- henkilötietojen suojaamisen ja käsittelyn tavat

- henkilötietojen käyttötarkoitus suunnitteleamalla myös tietojen säilyttämisaika ja mahdollinen käyttö seurantatutkimuksissa

- suunnitelma käyttötarkoituksen päätyttyä tapahtuvalle aineiston hävittämiselle, anonymisoinnille tai arkistoinnille (viimeiseen edellytetään Kansallisarkiston lupaa)

Salassapito- ja vaihtovelvollisuus

Henkilötietoja sisältävät rekisteriaineistot ja tutkittavien vapaaehtoisella suostumuksella saadut henkilötietoja sisältävät tutkimusaineistot voivat olla salassapidettäviä sen mukaan kuin julkisuuslaissa (JulkL 24 §) henkilötietolaissa (HetiL 33 §) tai muussa laissa ja erityissäännöksissä säädetään. Käytännössä se velvoittaa erityiseen huolellisuuteen aineiston käsittelyssä ja suojaamisessa, jotta aineisto ei missään vaiheessa joudu ulkopuolisten ulottuville. Tutkijaa sitoo salassa pidettävän aineiston osalta vaihtovelvollisuus. Sen mukaan tutkija ei saa sivullisille ilmaista yksittäisten ihmisten ominaisuuksista, oloista tai taloudellisesta asemastaan saamia tietoja. Yhtenä tietojen luottamuksellisen käytön tapana vaihtovelvollisuus kuuluu itsestäänselvyytenä myös yleiseen tutkimusetiikkaan.

Aineiston säilyttäminen ja hävittäminen tutkimuksen päätyttyä

Lain mukaan henkilötietoja sisältävät aineistot pitää hävittää heti, kun niiden käyttötarkoitus — käytännössä tutkimushanke, jota varten aineistot on kerätty — on loppuun saatettu ja tutkimuksen oikeellisuus on tarkistettu. Tutkittavilta itseltään (esim. haastatteleamalla) kerättyä henkilötietoja sisältävää tutkimusaineistoa ei kuitenkaan tarvitse hävittää alkuperäisen tutkimuksen valmistuttua, jos jokin seuraavista ehdoista täyttyy

- 1) aineisto anonymisoidaan
- 2) tutkittavia on suostumustekstissä informoitu aineiston tutkimushankkeen jälkeisestä tieteellisestä jatkokäytöstä eli he ovat antaneet suostumuksensa aineiston jatkokäytölle
- 3) tutkittavilta haetaan erillisen suostumus aineiston jatkokäyttöön tieteellisessä tutkimuksessa
- 4) Kansallisarkisto myöntää erillisen hakemuksen perusteella luvan arkistoida aineisto pysyvästi tutkimusorganisaation omaan arkistoon

Jos tutkija haluaa käyttää henkilötietoja sisältävää tutkimusaineistoaan alkuperäisen tutkimusprojektin päätyttyä — vaikka vain omaankin jatkotutkimukseen — jokin yllä olevista ehdoista on täyttyvä. Tämänkin vuoksi tutkitta-

vien informointi aineistonkeruuvaiheessa ja heiltä pyydyttävä suostumus pitää etukäteen suunnitella hyvin huolella.

Termien määritelmiä:

Henkilötiedolla tarkoitetaan kaikenlaisia luonnollista henkilöä taikka hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä tai perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi.

Henkilörekisterillä tarkoitetaan käyttötarkoituksensa vuoksi yhteenkuuluvista muodostuvaa henkilötietoja sisältävää tietojoukkoa, jota käsitellään osin tai kokonaan automaattisen tietojenkäsittelyn avulla taikka joka on järjestetty kortistoksi, luetteloksi tai muulla näihin verrattavalla tavalla siten, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot voidaan löytää helposti ja kohtuuttomitta kustannuksitta. Käytännössä henkilörekisteri tarkoittaa tutkimusaineistoa tai sen erillisiä osia, joissa on yksittäisten ihmisten tunnistamisen mahdollistavia henkilötietoja.

Rekisterinpitäjällä tarkoitetaan yhtä tai useampaa henkilöä, yhteisöä, laitosta tai säätiötä, jonka käyttöä varten henkilörekisteri perustetaan ja jolla on oikeus määrätä henkilörekisterin käytöstä. Käytännössä rekisterinpitäjä on tutkimuksesta vastuussa oleva organisaatio ja/tai tutkija(t).

Lisätietoja rekisteriaineistojen tutkimuskäytöstä:

Tapani Valkonen, Seppo Koskinen ja Tuija Martelin (toim.): Rekisteriaineistot yhteiskunta- ja terveys-tutkimuksessa. Gaudeamus, Helsinki 1998.

Tietosuoja-valtuutetun kotisivut:

<http://www.tietosuoja.fi/1977.htm>

Oikeusministeriön internetsivut:

<http://www.om.fi/julkisuus/>

1981.htm

Tietoja asiakirjojen ja aineistojen hävittämisestä:

<http://www.vn.fi/vm/kehittaminen/tietoturvallisuus/vahti/21012000.pdf>

Tutkimusaineistojen arkistointi perinne myös opetuksessa

Kenttätyö ja -tutkimus ovat keskeisessä roolissa uusien kulttuurientutkijoiden koulutuksessa, johon kuuluu myös aineistojen keruun ja arkistoinnin opetusta. Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitoksella sijaitsevan TKU/TYKL-arkiston aineistot koostuvatkin sekä tutkimusprojektien että opiskelijoiden kurssitöiden ja opinnäytetöiden yhteydessä kerätyistä aineistoista.

Kokoelmat sisältävät muun muassa kaupunkien, teollisuustajajamien ja maaseudun perinnettä, maahanmuuttajia, Turun uskonnollista kenttää ja saamelaista uskomusperinnettä kuvaavaa aineistoa. Lisäksi arkistosta löytyy Suomen lähialueiden, kuten inkeriläisten, virolaisten ja kveenien perinnettä koskevaa aineistoa sekä keruuaineistoja Intiasta, Kiinasta ja Perusta. Kokoelmat ovat niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin merkittävät.

Kokoelmien aineistoja on vuodesta 1989 luetteloitu tietokantaan, jota täydennetään koko ajan taannehtivasti ja johon voi tutustua arkiston henkilökunnan opastuksella. Aineistojen muuntaminen digitaaliseen muotoon on aloitettu vuonna 2000. Vanhempi, vielä digitoimaton aineisto, löytyy manuaalisista kortistoista sekä arkistoluettelosta. Alkuperäiskokoelmia ei lainata, mutta käyttörajoituksettomasta aineistosta, voi arkiston harkinnan mukaan saada tutkimuskäyttöä varten maksullisia kopioita.

Tulevaisuudessa digitaalisessa muodossa olevaa aineistoa on mahdollisuus etsiä ja käyttää Internetin välityksellä. Verkon välityksellä tapahtuvaan digitoitujen kuvien, äänen ja tekstien etäkäyttöön saa henkilökohtaiset käyttöoikeudet erillisestä hakemuksesta. Aineistoja saa käyttää vain tieteelliseen tutkimukseen. Käytösäännöt ja nimikirjoituksin vahvistettavat käyttöehtositoumukset on laadittu tietosuojasäännökset huomioon ottaen.

TKU-TYKL-arkiston toiminnasta, kehittämisestä ja arkistoalan opetuksesta vastaava uskontotieteen assistentti Tiina Mahlamäki esittelee äänitteiden kokoelmaa.

Lisätietoja:

<http://kultut-arkistot.utu.fi/>

Iso-Britannian tietoarkisto ohjaa anonymisointiin

Iso-Britannian tietoarkisto kehottaa tutkijoita ja tutkimusryhmiä anonymisoimaan aineistonsa aina, kun se on mahdollista. Tällaisen käytännön selittää pitkälti maan lainsäädäntö. Iso-Britanniassa nimittäin kaikista henkilötietoja sisältävistä sähköisistä tutkimusaineistoista täytyy tehdä virallinen ilmoitus tietosuojaviranomaisille. Tämän vuoksi lähes kaikissa yliopistoissa on hallinnollinen yksikkö, joka muiden tehtäviensä ohessa antaa tietopalvelua tutkimusaineistojen tietosuoja- ja lakikysymyksissä (Registrar tai Data Protection Officer).

Survey-aineistojen anonymisointi

Iso-Britannian tietoarkiston anonymisointiohjeissa kehoitetaan ensinnäkin hävittämään aineiston keräämiseen liittyvät henkilötietoja sisäl-

tävät materiaalit, kuten tutkittavien nimi- ja osoitetiedostot. Lisäksi neuvotaan poistamaan itse aineistoista suoria tunnisteita (nimi, osoite, puhelinnumero) sisältävät muutujat ja joko poistamaan tai muuttamaan karkeammalle tasolle muutujat, jotka sisältävät epäsuoria tunnisteita (asuinkunta, ammatti, työpaikka). Mikäli muuttujien poistaminen kokonaan vähentää olennaisesti aineiston käyttöarvoa, vaihtoehtoisina ohjeina on seuraavat toimenpiteet:

- vastausvaihtoehtojen uudeleen koodaus yhdistämällä vierekkäisiä vastausvaihtoehtoja
- ammattikoodien tai asuinaluekoodien vaihtaminen karkeammalle tasolle (esimerkiksi asuinkunnan sijaan asuinlääni)
- ääriarvojen rajaaminen pois (estää esimerkiksi poikkeuksellisen suurituloisten tunnistamisen aineistosta)
- kahden tai useamman muutujan yhdistäminen summamuuttujaksi

Laadullisten aineistojen tietosuoja

Tutkijoita neuvotaan ensisijaisesti anonymisoimaan myös laadulliset aineistonsa, jotta niitä ei tarvitse hävittää heti tutkimuksen valmistuttua. Koska toisinaan laadullisten aineistojen täydellinen anonymisointi saattaisi olennaisesti vähentää aineiston käyttöarvoa, tietoarkiston laadullisten aineistojen yksikkö (Qualidata) on antanut myös muita vaihtoehtoja aineistojen säilyttämiselle ja jatkokäytölle. Ohjeet laadullisten aineistojen ar-

kistoinnille jatkokäyttöä varten:

- *anonymisointi* huolella tehtynä riittää, mutta tarvittaessa voi turvautua seuraaviin vaihtoehtoihin:

- *rajoitetut käyttöoikeudet*
- *kirjalliset käyttöehtositoumukset*, joissa sitoudutaan aineiston käsittelyn huolellisuuteen ja salassapitosäännöksiä noudattamiseen

- *yhteydenotto tutkittaviin luovan saamiseksi* aineiston säilyttämiselle ja jatkokäytölle tieteelliseen tutkimukseen

- aineiston *jatkokäyttöoikeuden alkamisen siirtäminen* useilla vuosilla eteenpäin

TIETOSUOJA-KYSYMYKSET

erityisasemassa

Norjan tietoarkistossa

Norjan tietoarkistossa on ollut vuodesta 1981 erillinen tietosuojayksikkö, jonka tehtävänä on ohjeistaa ja neuvoa tiedeyhteisöä aineiston keruun ja käytön tietosuojakysymyksissä. Yksikön tavoitteena on edistää tutkimusaineistojen monipuolista ja optimaalista käyttöä tutkittavien tietosuoja vaarantamatta. Käytännössä yksikkö on välittäjän asemassa alan viranomaistoimijoiden ja tutkijayhteisön välillä.

Yksikön keskeisenä tehtävänä on antaa suosituksia ja ohjeita henkilötietoja sisältävien aineistojen käsittelylle, jatkokäytölle ja arkistoinnille. Henkilötietoja sisäl-

tävien aineistojen uudiskäytölle edellytetään käyttö lupa, jonka voi hakemuksen perusteella myöntää tietosuojayksikön yhteyteen nimetty erityinen neuvottelukunta, jossa on edustettuna eri tieteenalat.

Suurin osa Norjan tietoarkiston tietosuojayksikön toimista painottuu yksittäisten tutkijoiden ja tutkimusryhmien ohjaamiseen. Näin pyritään ennalta ehkäisemään tutkimuseettisten ja lainsäädännöllisten ongelmien syntyminen. Tarvittaessa tietosuojayksikkö antaa myös lausuntoja suunnitteilla olevien tutkimushankkeiden eettisistä ja tietosuoja koskevista kysymyksistä.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta uusien haasteiden edessä

Vuodesta 1991 toiminut Tutkimuseettinen neuvottelukunta on opetusministeriön asettama asiantuntijaelin, jonka tehtävänä on edistää tutkimuseettistä keskustelua ja tiedotustoimintaa sekä toimia aloitteentekijänä ja lausunnonantajana tutkimuseettiseen liittyvissä kysymyksissä.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta laati ensimmäiset tutkimusvilppiepäilyjen käsittelemiseksi tarkoitetut menettelyohjeet vuonna 1994. Ne uudistettiin vuonna 1998 menettelyohjeiden soveltamisesta saatujen kokemusten sekä aiheesta käydyin kansainvälisen keskustelun pohjalta. Ensimmäisten menettelyohjeiden tavoitteena oli tutkimusvilpin tunnistaminen ja yhteisen normiston vakiinnuttaminen sen käsittelemiseksi. Tieteellinen vilppi ja sen käsittely on keskeinen asia myös Suomen Akatemian vastikään perustetussa tutkimuseettisessä työryhmässä, jonka päätavoite on laatia suunnitelma hyvän tie-

teellisen käytännön edistämisestä Akatemian rahoittamissa hankkeissa.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on toiminut jo kymmenisen vuotta, mutta se sai ensimmäisen päätoimisen sihteerin vasta tämän vuoden elokuussa. Tehtävään valittu **Salla Lötjönen** kertoo, että tieteellinen vilppi tuli alkujaan neuvottelukunnan painopisteeksi kansainvälisten mallien perusteella. Tieteellisen vilpin määrittelystä ja tutkimisesta painopiste siirtyi vähitellen ennalta ehkäisevään työhön. Tämä näkyy jo parhaillaan lausuntokierroksella olevista neuvottelukunnan uusimmista eettisistä ohjeista, joissa on määritelty hyvän tieteellisen käytännön periaatteet.

Tutkimuseettinen käsittää monta osa-aluetta ja tutkittavien tietosuoja on niistä vain yksi, vaikkakin tärkeä. Sekä yksityisyyden suojan että laajemmin tutkittavan integriteetin turvaamiseen tähtäävät

lääketieteen eettiset koodit ovat jo pitkään olleet käytössä alan tutkimuksessa. Niitä on myös jatkuvasti päivitetty lain muutosten ja tieteen kehittymisen myötä. Sen sijaan esimerkiksi psykologisen ja laajemmin sosiaalitieteellisen tutkimuksen eettisiä koodistoja koskeva keskustelu on jäänyt paljon vähemmälle huomiolle.

— Kullakin eri tieteenalalla on olemassa alakohtaisia ohjeistoja, toteaa Lötjönen. Seuraavana neuvottelukunnan asialistalla onkin nykyisen tilanteen kartoittaminen eri alueilla.

Lötjönen toivoo, että eri oppiaineiden edustajat toimittaisivat suoraan neuvottelukunnalle tietoa nyt käytössä olevista eettisistä ohjeista:

— Tilanteen kartoitus on olennainen edellytys sille, että työmme aloitteentekijänä ja keskustelun virittäjänä eri tieteenalojen eettisten koodien luomiseksi lähtisi onnistuneesti käyntiin.

Yhteystiedot:

Tutkimuseettinen neuvottelukunta
Pääsihteeri Salla Lötjönen
Mariankatu 5, 00170 Helsinki
puh. (09) 228 69 234
faksi (09) 228 69 244
salla.lotjonen@tsv.fi
<http://www.tsv.fi/tsv/tenk.htm>

Menetelmäopetuksen tietovaranto koekäytössä

Tekstien kirjoittajana Mattila tuntee parhaiten metodiosion luonteen. Varanto on suunniteltu erityisesti yhteiskuntatieteellisten oppiaineiden käyttöön, mutta sen hyödyntäminen ei ole muiltakaan oppialoilta kielletty.

— MOTV on ainakin näin alkuvaiheessa suunnattu yhteiskuntatieteiden opiskelijoiden ensimmäisen määrällisten menetelmien kurssin käyttöön, siis siinä käsitellään lähinnä perusasioita.

— Kohderyhmänä ei kuitenkaan ole ainoastaan opiskelijat, vaan myös kurssien opettajat, joille materiaalista on toivottavasti hyötyä. Lisäksi MOTV voi olla avuksi sellaisille tutkijoille, joilla ei ole paljon oman tutkimustyön kautta saatua kokemusta määrällisistä menetelmistä, mutta jotka haluavat virkistää osaamistaan tällä alalla.

Tietovarannon kohdistaminen erityisesti yhteiskuntatieteilijöille näkyy esimerkeissä ja harjoitustehtävissä. Esimerkkiaineistot on pyritty valitsemaan siten, että ne soveltuvat mahdollisimman monelle yhteiskuntatieteen alalle.

VTT Mikko Mattila Helsingin yliopiston yleisen valtiopin laitokselta on suurelta osin vastannut menetelmäopetuksen tietovarannon (MOTV) metodiosion teksteistä. Hän on opettanut laitoksellaan erityisesti kvantitatiivisiin tutkimusmenetelmiin painottuvia metodikursseja.

Opetusta täydentävä resurssi

Tutkimusmenetelmien opetusta annetaan kohtuullisen samansisältöisenä monilla kursseilla Suomen eri yliopistoissa. Sinällään MOTV:n sisällöt eivät ole mitään täysin uutta yhteiskuntatieteellisen peruskoulutuksen saaneille opiskelijoille. MOTV kuitenkin tarjoaa uusia mahdollisuuksia hyödynnettäväksi näillä kursseilla.

— Otan esimerkin oman laitokseni metodiopetuksesta. Meillä kaikki toisen vuoden opiskelijat (noin 60) osallistuvat pienryhmissä ns. Metodi I -kurssille, jossa käsitellään määrällisten menetelmien perusteita.

— Kurssi perustuu pitkälti yhdelle suomenkieliselle metodikirjalle, joka jokaisella opiskelijalla tulisi olla käytettävissään. Koska sama kirja on käytössä myös muilla laitoksilla, vain harva opiskelija onnistuu hankkimaan kirjan itselleen. Kirjastoissa sitä on saatavilla vain rajattu määrä. Uskon, että vastaanvanlaisia ongelmia on myös muilla laitoksilla eri yliopistoissa. Hyvä verkko-oppikirja

voi helpottaa tällaisia ongelmia, koska “kirjan” saatavuus ei ole enää ongelma, Mattila pohtii.

— Lisäksi MOTV:n etuna on sen laajennettavuus ja päivitettävyys. Verkko on täynnä lupaavan näköisiä metodioppaita, jotka ovat kuitenkin jääneet kesken, koska oppaan tekijältä on loppunut puhti kesken. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että FSD:n tapainen instituutionaalinen taho on ottanut sivuston ylläpidon hoitaakseen jatkossa. Tämä varmistaa projektin jatkokehittelyn myös tulevaisuudessa.

— MOTV:tä voi käyttää usealla tavalla opetuksen tukena. Verkko-tekstit voivat lisämateriaalina esimerkiksi kattaa sellaisia kohtia opetuksessa, joihin ei ole aikaa perehtyä tarpeeksi hyvin tunnilla. Lisäksi opettajat voivat käyttää halutessaan MOTV:n tekstejä, harjoituksia ja valmiita kalvoja oman opetuksensa osana.

Sopii myös itseopiskeluun

Tietovaranto on avoin oppimisympäristö, jonka tarjontaa voi hyödyntää kuka tahansa, vaikka ei olisikaan suorittamassa mitään tiettyä menetelmäkurssia. Monet perus- ja jatko-opiskelijat tarvitsevat har-

jaantumista määrällisten menetelmien käytössä joko tutkimustaan tai ammatillisia tarpeita varten. Joskus omista opinnoista on kulunut aikaa ja asioita on unohtunut.

— Niinkuin verkkomateriaalien kohdalla yleensäkin, MOTV:n suuri etu on sen helppo saatavuus. Tämä tosin edellyttää, että opiskelijalla on tietokone ja internet-yhteys, sekä mielellään myös soveltuva tilasto-ohjelmisto, käytössään.

— Uskoisin kuitenkin, että itseopiskelijan kannalta hyödyllisintä MOTV:ssä on sen monipuolisuus. Kokonaisuushan koostuu sekä menetelmäteksteistä, SPSS-opastuksesta että harjoitusaineistoista, joita kaikkia voi käyttää itseopiskelun tukena.

Äkkiseltään katseltuna MOTV näyttää käsittelevän samoja asioita kuin tilastotieteiden perusteiden oppikirjatkin ja lukemattomat muut vastaavat ”verkko-oppikirjat”. Mattila kuitenkin kiistää tämän väitteen muutamilla argumenteilla.

— MOTV ei ole tilastotieteen perusteiden oppikirja!

— Totta, painettuja määrällisten menetelmien kirjoja on satoja. Mutta suomeksi niitä on vain muutama. Pidän tärkeänä, että suomalaisilla opiskelijoilla on mahdollisuus opiskella määrällisten menetelmien perusteita suomeksi.

— Samalla täytyy korostaa, että MOTV:n tarkoituksena ei ole korvata olemassa olevia hyviä ja laaja-alaisia suomenkielisiä metodikirjoja. Sen tarkoitus on pikemminkin täydentää olemassa olevaa tarjontaa käyttäen hyväksi Internetin luomia uusia mahdollisuuksia.

MOTV laajenee ja syvenee

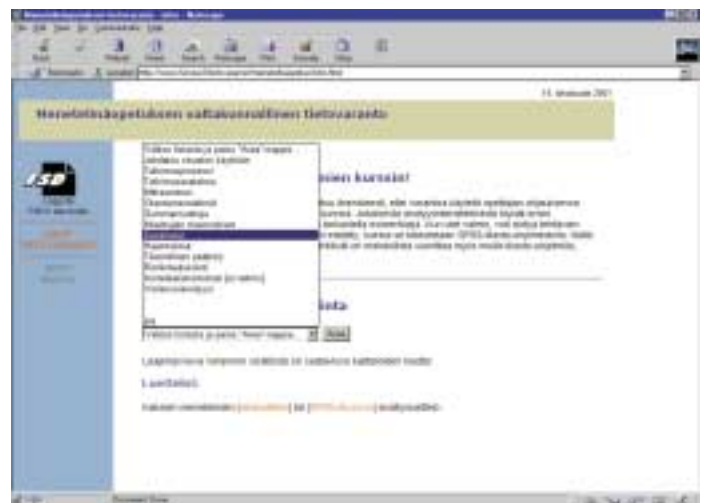
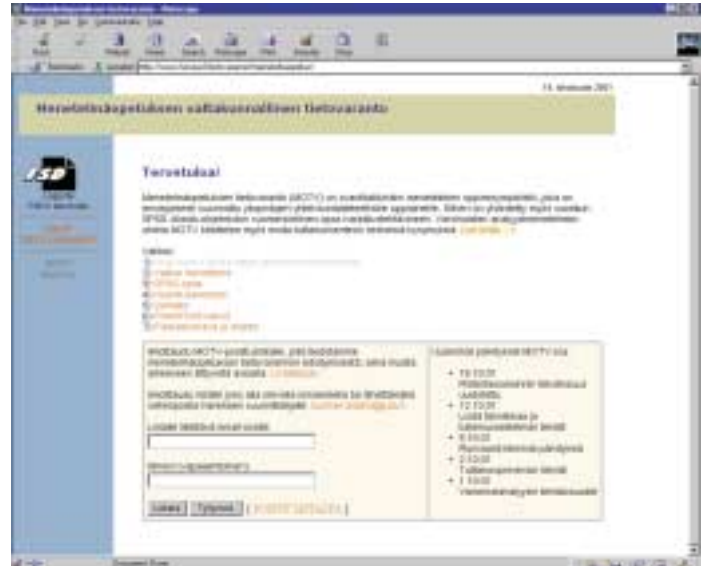
MOTV on testikäytössä opiskelijoille ja opettajille erityisesti keväällä 2002. Kehitystyötä pelkätään verkossa jo nyt olevan materiaalin kanssa riittää vielä paljon. Suunnitelmat ulottuvat jo paljon pidemmälle.

— Nythän MOTV on nimenomaan määrällisten menetelmien tietovaranto. Yksi kehittämismahdollisuus olisi laajentaa sen kattavuutta myös laadullisten menetelmien suuntaan.

Tätä on FSD:ssä suunniteltu, mutta toistaiseksi keskitytään saattamaan kvantitatiivisten menetelmien puoli valmiiksi.

— Määrällisten menetelmien osiota olisi jatkossa tärkeää kehittää sekä laajentamalla että syventämällä. Laajentaminen tarkoittaa tässä yhteydessä uusien menetelmien ja harjoitusten lisäämistä kokonaisuuteen. Syventäminen puolestaan tarkoittaa jo olemassa olevien osioiden tarkentamista ja kehittämistä edelleen.

— Jos MOTV:tä aletaan käyttää laajemmalti eri yliopistoissa ja eri tieteenalojen opetuksessa tai virtuaaliyliopiston osana, on tietysti tarpeen saada luoduksi jonkinlainen ”opettajien foorumi” MOTV:n yhteyteen. Tällä foorumilla menetelmäopettajat voivat jakaa tietoa ja osaamista sekä vaihtaa mielipiteitään.

MOTV

Menetelmäopetuksen tietovaranto (MOTV) on yhteiskunta- ja käytäytymistieteiden kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien opettamiseen ja opiskeluun soveltuva uusi oppimisympäristö. Se sisältää hypertekstimuotoisen menetelmäsiivuston, siihen integroidun SPSS-oppimisympäristön sekä runsaasti eri opetusvälineisiin ja -tiloihin soveltuvaa oppimateriaalia.

FSD:n kehittämä tietovaranto on edennyt testausvaiheeseen ja siitä kiitos kuuluu sisältöjä jonkin aikaa päätoimisesti tehneille Mikko Mattilalle ja Eija Paasolle sekä si-

vujen teknisestä toteutuksesta vastanneelle Tuomas J. Alaterälle. Verkosta löytyvä alustava testiversio muuttuu viralliseksi testiversioksi joulukuussa 2001. Siten varanto on käytettävissä kursseilla ja itseopiskelussa kevätlukukaudesta 2002 alkaen.

Verkossa olevaa kokonaisuutta päivitetään jatkuvasti. Tietovarannon kehittämisestä saa tietoa joko seuraamalla sivujen päivytystiedotuksia verkosta tai sähköpostitse liittymällä *motv-listalle*.

Yhteystiedot:

<http://www.fsd.uta.fi/tietovarannot/menetelmaopetus/>
Em. sivulta on linkki MOTV:n sisältöihin.
tuomas.alatera@uta.fi
sami.borg@uta.fi

Tilaa FSD:n juliste!

Tilaa nyt tietovarannon juliste piristämään työhuonettasi tai laitoksen kahvihuonetta! Maksutta! Julistetta on kahta kokoa: A3 ja A2. Tilauksen teet kätevimmin sähköpostitse (fsd@uta.fi) tai palauttamalla tämän lehden välistä löytyvän palvelukortin. Julisteita on rajoitetusti.

Tilaa Tietoarkisto-lehti!

Haluatko varmistaa, että saat mielenkiintoisen ja ilmaisen Tietoarkisto-lehden ensi vuonnakin? Tilauksen teet helposti sähköpostitse (fsd@uta.fi) tai tämän lehden välistä löytyvällä palvelukortilla.

Liity FSD:n postituslistalle!

Haluatko saada tietoa uusista arkistoiduista aineistoista, FSD:n julkaisuista tai tietovarannon toimintaan liittyvistä tapahtumista yleensä? Liity sähköpostilistallemme! Listaa käytetään vain FSD:n toimintaan liittyvistä asioista tiedottamiseen, listalle liittyneet eivät voi lähettää sinne omia viestejään. Lisätiedot: <http://www.fsd.uta.fi/FSDlistaohje.html>

Tietolipasto

Tietolipastoon (<http://www.fsd.uta.fi/tietolipasto/>) kootaan FSD:ssä tehtyjä, tietovarannon toiminnan eri osa-alueisiin liittyviä sivustoja. Se on suunnattu erityisesti kirjasto- ja tietopalvelualalla toimiville. Tällä hetkellä tietolipastosta löytyvät Tesaurussivut ja DDI-sivut sekä tietoa tutkimusaineistoihin sovellettavista laeista.

Kesäharjoittelijana FSD:ssä

Vuoden 2001 kesän aikana saattoi tietöarkiston kulmahuoneen ovenraosta kuulla neljän näppiksen ahkeraa näpyttelyä, tuskastuneita kiljahduksia ja Radiomafiaa taustamusiikkina. Salaperäisten äänien takana oli neljä nuorta opiskelijaa, jotka toimivat FSD:n aineistopalvelussa kesäharjoittelijoina. Mutta keitä nuo ihmiset ovat, mitä he ovat tehneet ja mitä he ajattelevat kesätyöstään?

Kesätöihin valittiin neljä

Tietöarkiston aineistopalvelun kesäharjoittelijan työhön pyrki yli 30 hakijaa, joista haastatteluun kutsuttiin seitsemän. Kesätöihin valittiin sitten neljä. **Jaakko Koivumäellä** (24 vuotta) on takanaan kolme vuotta sosiologian opintoja Tampereella. **Katja Mäki** (23) puolestaan on valmis sosiaalialan ohjaaja mutta myös toisen vuoden sosiaalipolitiikan opiskelija. Kaiken kukkuraksi hänet hyväksyttiin kesällä opiskelemaan toistakin korkeakoulututkintoa Tampereen yliopistoon — tietojenkäsittelyoppia.

Mikko Sariola (23) on joukon ainoa ei-sosiaalieteilijä; hän on lukenut kansantaloustiedettä TaY:n taloudellis-hallinnollisessa tiedekunnassa kolme vuotta. **Nelli Hankonen** (23) on joukkion vahvistus pääkaupungista, valtsikasta: hän on neljännen vuoden sosiaalipsykologian opiskelija.

Mielekkäitä työtehtäviä

Harjoittelijoiden yksi tärkeimmistä tehtävistä on ollut arkistoon luovutettujen tutkimusaineistojen muokkaaminen arkistointikelpoiseen kuntoon SPSS-syntaksin avulla. Toisin sanoen on tehty standardinmukaisia havaintomatriiseja arkistointia ja uudiskäyttöä varten. Harjoittelijat ovat myös kuvailleet aineistoja käyttäen DDI-formaattia ja XML-kieltä. Myös muita pienempimuotoisia töitä on ollut. Tieteellisistä aikakauslehdistä on metsästetty mahdollisia arkistoitavia tutkimusaineistoja, Internet-kotisivuille on tehty metadattaa, on valokuvattu lehteä varten, arkistokaappia on järjestetty ja lehtiä lajiteltu. Mikko on pitänyt eniten Excelin makrojen tekemisestä, Katja taas aineistojen kuvaamisesta. Tosin yhtäkään työtehtävää kukaan harjoittelijoista ei ole kokenut ikävänä tai vastenmielisenä.

Erinomainen työilmapiiri

Tietöarkiston yleisestä ilmapiiristä harjoittelijat ovat yhtä mieltä: todella miellyttävä ja hyvä ilmapiiri. — Täällä on tosi mukava ja rento porukka. Kahvihuoneessakin voi jopa keskustella vakituisten työntekijöiden kanssa — ja ihanaa että ihmiset muistaa etunimen. Yleensä työpaikoissa on vaan opiskelija tai harjoittelija, Katja kertoo.

FSD:n kesäharjoittelijat Mikko (vas.), Jaakko, Katja ja Nelli jakoivat työhuoneen sopuisasti.

— Tosi kannustavia ovat kaikki vakituiset työntekijät olleet, apua on uskaltanut pyytää ja sitä on myös saanut. Ei ole tarvinnut tuntea oloaan ”ulkopuoliseksi” tai tyhmäksi!

— Maanantaina on kiva tulla töihin, Jaakko lisää.

Harjoittelijat työskentelivät samassa työhuoneessa. Yhteisestä työhuoneesta oli selkeää etua varsinkin kesän alussa. — On tosi tärkeää, että pystyy kommunikoidaan, eikä tarvitse mennä hirveän kauas kysymään. Sitähän voi myös jutella ja tehdä samalla, ainakin jotain syntaksin mekaanista kopiointia, harjoittelijat pohtivat.

Yhteisestä työhuoneesta löydetään kuitenkin myös arvostelun aihetta.

— Kuumahan tässä huoneessa on ollut, Mikko huomauttaa, ja Jaakko lisää perään, että ”ilman-

kosteus on kovaa luokkaa”. Helteiden jälkeen tilanne on kuitenkin helpottunut huomattavasti, ja hyvinvointi jakautuu tasaisesti.

— Joillakin on hyvät näköalat, joillakin hyvä työpöytä.

Harjoittelijat ovat tulleet toimeen keskenään mainiosti. Muistakin kuin työasioista on rupateltu kesäterassillakin. Kiivailta yhteiskunnallisista väittelyiltäkään ei ole välttytty: monesti jostakin käsiteltävästä aineistosta on kummunnut keskustelu, ja ruokatunti on vilahdannut silmissä mielipiteiden vaihdon merkeissä.

— Vaikka toimenkuvaan se ei varsinaisesti kuulukaan, joskus ei ole voinut olla ottamatta ristiintaulukkoa puhtaana tieteellisen kiinnostuksen vuoksi.

Kokemuksista hyötyä myös jatkossa

Katja kertoo saaneensa uuden kipinän tietojenkäsittelyyn — sopivasti opintojen alkamisen alla. Kaikki harjoittelijat ovat tyytyväisiä SPSS:n käyttökokemuksen karttumiseen. Sisällöllisesti kiinnostavaa on ollut tutustua tutkimusaineistoihin.

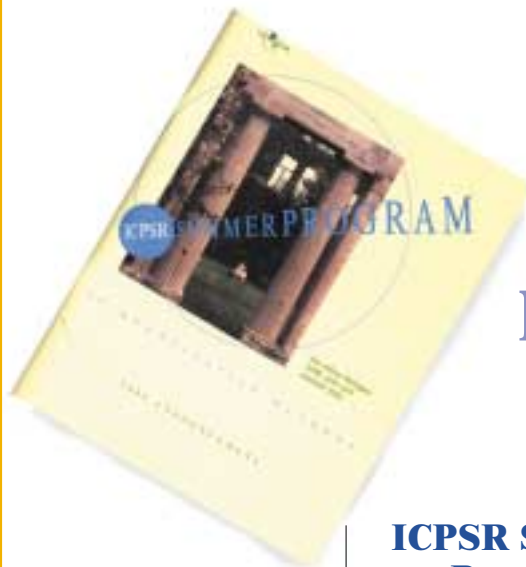
— Tässä on tutustunut työn ohessa erilaisiin aineistoihin ja imenyt mahdollisia graduaiheita, virikkeitä, ja pohtinut, mistä sen gradun tulevaisuudessa vääntää, Jaakko pohtii.

— On nähnyt hyviä esimerkkejä kyselytutkimuksista, silmä on harjaantunut, Mikko toteaa.

Harjoittelijoille on myös muodostunut näkemys FSD:n roolista. Ydintehtävänä harjoittelijat pitävät tutkijayhteisön palvelemista.

— Tosin FSD ehkä tunnetaan vielä aika huonosti, ja ehkä FSD hakee edelleen paikkaansa ja rooliaan. — Visiot on hyviä.

Kesäharjoittelijoista Jaakko, Katja ja Mikko jatkavat töitä tietoarkistossa opintojensa ohella tuntityöntekijöinä.

Yhteiskuntatieteellistä menetelmäopetusta ensi keväänä ja kesänä tarjoavat mm. seuraavat organisaatiot, joiden kansainväliset kurssit sopivat parhaiten jatko-opiskelijoille tai opinnoissaan hyvin edistyneille.

ICPSR Summer Program

ICPSR (Interuniversity Consortium for Political and Social Research) on Michiganin yliopiston yhteydessä Ann Arborissa toimiva kansainvälinen yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen keskus. ICPSR:n kesäkursseilla annetaan koulutusta erilaisista kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmistä kuten peliteoriasta, regressioanalyysistä, monimuuttujamenetelmistä, epälineaarisista systeemeistä, aikasarja-analyysistä ja alueellisen tiedon analysoinnista. Kurssiesite ilmestyy helmikuussa. FSD on varautunut avustamaan hakijoita kurssimaksuissa. Lisätiedot: <http://www.fsd.uta.fi/ICPSR.html>

University of Essex Summer School in Social Science Data Analysis and Collection

Essex Summer School on toiminut jo yli 30 vuotta Essexin yliopistossa Englannissa. Kurssitarjonta on laaja, tarjolla on useita erilaisia kursseja kvalitatiivisten ja kvantitatiivisten tutkimusaineistojen keräämisestä ja analyysimenetelmistä. Vuoden 2002 kurseista tiedotetaan

Opiskele menetelmiä ulkomailla!

tammikuussa. Lisätiedot: <http://www.essex.ac.uk/methods/>

Oslo Summer School in Comparative Social Science Studies

Oslon kurssit on suunnattu vertailevasta yhteiskuntatieteellisestä tutkimuksesta kiinnostuneille. Kesälä 2002 järjestetään kursseja mm. politiikantutkimuksen, sosiologian, kasvatustieteen ja taloustieteen aloilta. Oslo Summer School on varautunut tukemaan taloudellisesti muista Pohjoismaista tulevia kurssilaisia. Lisätiedot: <http://www.sv.uio.no/sv/oss/>

31st Spring Seminar at the Zentralarchiv

Kölnin kevätseminaari pidetään 18.2.-8.3.2002. Viikon kestävä kurssit (yht. 3 moduulia) on tarkoitettu edistyneistä data-analyysimenetelmistä ja niiden soveltamisesta kiinnostuneille yhteiskuntatieteilijöille. Osallistujat valitaan ilmoittautumisjärjestyksessä (40 osallistujaa/kurssi).

Lisätiedot: <http://www.gesis.org/Veranstaltungen/ZA/FS/index.htm>

Tietoarkisto esillä kirjaston käyttäjäkoulutuksessa

Yksi FSD:n kirjastoyhdys­henkilöverkoston jäsenistä on informaattikko **Terttu Turunen**. Hän työskentelee Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan kirjastossa ja vastaa muun muassa tiedekunnan opiskelijoille suunnatusta tiedonhaun opetuksesta. Kirjaston käyttäjäkoulutuksissa onkin tiedotettu yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston toiminnasta.

— Enimmäkseen syventävien opintojen koulutuksessa ollaan tätä tiedonlähdetä mainostettu, on otettu esille arkiston verkkosivut ja esiteltu niitä. FSD:n palveluista on painotettu tiedonhakumahdollisuuksia tietovarannoista sekä mahdollisuuksia löytää ja saada käyttöön aineistoja, Turunen kertoo.

Käyttäjäkoulutusten lisäksi tietoarkistosta kerrotaan kirjaston kotisivuilla, josta on linkki tietoarkistoon. Myös arkiston esitteitä pidetään esillä palvelutoimistossa. Vaikka Turunen on ollut mukana tietoarkiston laitoskäynneillä esittäytymässä paikallisena yhdys­henkilönä, yhteydenottoja ei ole juuri tullut — valtiotieteilijät ovat olleet suoraan yhteydessä tietoarkistoon.

— Minun korviini ei ole kantautunut mitään avunhuutoja, että mistäpäns löytäisinkään materiaalia esimerkiksi harjoitustöitä opettaak-

seni. Se tieto liikkuu sitten laitosten sisällä, Turunen toteaa.

Tiedonvälityksen haasteita

Arkiston toiminnasta tiedotus kehysorganisaatioon päin ei ole ollut ongelmatonta: valtiotieteellinen tiedekunta on verrattain suuri ja hajainainen.

— Meillä ei ole tiedekunnassa mitään yhteistä, kattavaa sähköpostilistaa, jolle olisi voinut lähettää eteenpäin FSD:n tiedotuspostejä. Ja laitoslistat ovat paljolti ulkopuolisilta suljettuja, ja tiedekunnan lehdessäkin käsitellään lähinnä sisäisiä asioita. Koko tiedekunnalle tiedottaminen on siis jottakuinkin mahdotonta.

— Täällä tilanne on se, että laitokset ovat niin erillisiä ja myöskin opetuksen suhteen erilaisia. Tiedotus on aika haastavaa: on kymmenen laitosta, ja sana ei aina oikein kulje edes laitosten sisällä.

Lisäksi ongelma voi olla se, että avuntarvitsijat eivät ymmärrä kirjastosta saatavan tietoa myös tutkimusaineistoista.

— Kirjastot ja arkistot ymmärretään aika lailla erillisiksi. Tosin tämäkin raja on hämärtyvässä, Turunen miettii.

Terttu Turunen (oik.) ja Tampereen yliopiston informaattikko Tarja Wisakanto FSD:n kirjastoyhdys­henkilöpäivässä.

Turunen kiittelee arkiston tekemää tiedotustyötä laitosvierailuilla.

— Jalkaantumisen, ”lähetysmatkat”, joita arkisto itse teki — sillä luullakseni oli paljon merkitystä. Aina, kun tavataan ihmisiä henkilökohtaisesti, kuulluista asioista kerrotaan eteenpäinkin, aineiston tarjoamis- tai etsimismahdollisuuksista.

Elektroniset aineistot lähentävät arkistoja, kirjastoja ja museoita toisiinsa

FSD:n kirjastoyhdys­henkilötoiminta on Turusen mielestä tarkoituksenmukaista.

— Hyödyllistä olisi kehittää sitä edelleen, ja varsinkin juuri nyt kun raja arkiston ja kirjaston välillä on hämärtyvässä elektronisten aineistojen suhteen. Arkistot, kirjastot ja jopa museot lähenevät toisiaan.

— Esimerkiksi sisällönkuvaile- ja luettelointiprojekteissa on pohdittu juuri sitä, miten näiden kaikkien kolmen — julkaisujen, arkistoaineistojen sekä esineitten —

Kirjastoyhdyshenkilöt tapasivat elokuussa

Maria Forsman

Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston kirjastoyhdyshenkilöpäivää vietettiin tänä vuonna toista kertaa. Päivään osallistui kymmenkunta yhdyshenkilöä tieteellisistä kirjastoista eri puolilta Suomea. Yhdyshenkilöpäivä järjestettiin juuri ennen syyslukukauden alkua. Yhtenä päivän tarkoituksena olikin välittää uusinta tietoa arkiston toiminnasta kirjastotammattilaisille, jotka opettavat tiedonhankintataitoja opiskelijoille ja tutkijoille, ja jotka kohtaavat heitä päivittäin tietopalvelutilanteissa.

Kirjastoyhdyshenkilöpäivässä **Sami Borg** kertoi, mitä Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon kuuluu ja millaisia suunnitelmia on näköpiirissä. **Mari Kleemola** esitteli uusia kotimaisia tutkimusaineistoja ja -aineistosarjoja. **Arja Kuula** kertoi kvalitatiivisista aineistoista ja niiden kuvailusta sekä pohti tutkimus-

etiikkaan liittyviä kysymyksiä. **Maria Forsman** esitteli FSD:n verkkosivuilla olevaa Tietolipastoa ja kertoi tiedonhaun mahdollisuuksista. **Susanna Keränen** kertoi monikieliseen yhteiskuntatieteelliseen tesauraukseen liittyvästä hankkeesta.

Lisäksi keskusteltiin ja vaihdettiin kokemuksia siitä, miten kirjastonkäytön ja tiedonhankintataitojen opetuksessa tietoarkisto ja sen tarjoamat mahdollisuudet ovat ja voisivat olla esillä.

FSD järjestää kirjastoyhdyshenkilöpäivän noin kerran vuodessa. Lisäksi yhdyshenkilöihin pidetään yhteyttä sähköpostilla, heille tiedotetaan uusista aineistoista ja lähetetään esittelymateriaalia. Tällä hetkellä yhdyshenkilöitä on yli kahdessakymmenessä tieteellisessä kirjastossa.

kuvaamiseen voitaisiin käyttää yhteistä tallennusalustaa. Ja sitten kun etsii tietoa jostakin aiheesta, niin voi löytää kaikkia kolmea tyyppiä samojen asiansanojen ansiosta.

Turunen tuo esille virtuaalikirjaston esimerkkinä, josta näkyy, kuinka monia erityyppisiä kohteita voi saada käsiinsä yhdellä haulla. Turunen väläyttää myös ideaa samantyylisten palvelulaitosten yhteistoiminnan lisäämisestä.

— Yhdyshenkilötoimintaa voisi vaikkapa laajentaa, niin että kirjastolaiset, arkistolaiset ja museolaiset tapaisivat toisiaan yhteisessä tilaisuudessa. Tämä voisi olla yksi toimintoja ja tietojen vaihtoa auttava asia.

Tulevaisuudessa Turunen pitää entistä tärkeämpänä hyviä verkkosivuja toiminnasta tiedottamisesta.

— Elektronisuus ja verkkovälitteisyys lisääntyy kaikilla aloilla koko ajan. Verkossa ”tyrkyllä olo” on parempi tapa tiedottaa kuin iänikäiset paperiesittelyt, joita ihmiset saavat kylliksi lähes joka paikasta, Turunen uskoo. Tietoarkiston toimivia verkkosivuja hän aikookin esitellä myös jatkossa kirjaston koulutuksissa.

Lisätiedot:
<http://www.fsd.uta.fi/tietolipasto/tesaurus/>

Liity tesaurus-listalle!

Oletko kiinnostunut asiansanoista, niiden laatimisesta ja käyttämisestä? Liity tesauruksia käsittelevälle sähköpostilistalle! Listaa käytetään tesauruksia koskevan tiedon välittämiseen ja tesauruksista kiinnostuneiden yhteydenpidon välineenä ja keskustelufoorumina. Viesteissä voidaan kertoa esimerkiksi uusista asiansanoista, uusista tutkimuksista, tesauruksen laatimisen apuneuvoista ja erilaisista aiheeseen liittyvistä tapahtumista.

Aineisto vertailevaan hyvinvointi- ja tulonjakotutkimukseen

Turussa lokakuussa pidettyyn LIS-seminariin osallistui yli 20 tutkijaa. (Kuva: Leo Nyqvist)

Luxembourg Income Study LIS

Luxenburgissa toimiva LIS tarjoaa tutkijoiden käyttöön kaksi kansainvälistä vertailuaineistoa: tulonjakotutkimuksen ja työllisyystutkimuksen.

Aineistojen käyttö ilmaista tutkijoille

Kansainvälinen LIS-tutkimusprojekti alkoi vuonna 1983. Sen jäseninä on tällä hetkellä 25 maata neljästä maanosasta. Suomi on ollut hankkeessa mukana vuodesta 1993 alkaen. Suomen kansallisena edustajana on toiminut professori Leif Nordberg Åbo Akademiasta. Suomen osalta aineistot Luxemburgiin toimittaa Tilastokeskus. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto on vastaanottanut Suomen LIS-jäsenmaksusta vuodesta 2001 alkaen.

LIS-aineistojen hyödyntäminen on ilmaista hankkeen jäsenmaiden tutkijoille, mutta vaatii rekisteröitymistä. Käyttölupaa haetaan LIS:n Internet-sivuilta löytyvällä lomakkeella suoraan Luxemburgiin. Lupa voidaan myöntää vain tieteelliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön. Aineistoja ei saa omalle koneelle, vaan aineistoja käytetään lähettämällä LIS:n antamaan sähköpostiosoitteeseen SPSS-, SAS- tai STATA-syntaksi. Vastauksen ja ajon tulokset saa omaan sähköpostiosoitteeseensa lähes välittömästi.

Mikrodata mahdollistaa joustavat tutkimusasetelmat

LIS-aineistot ovat mikrodataa. Tutkijan on mahdollista valita esimerkiksi käyttämänsä tulokäsite ja tutkimusyksikkö, ja hän voi myös rajata analyysinsä koskemaan vain tietyt ehdot täyttäviä kotitalouksia tai henkilöitä.

LIS-datan perustutkimusyksikkönä on kotitalous. Useista maista on jo saatavilla useampia poikkileikkaustietoja (esim. 1980, 85, 90, 95). Aineistot tarjoavat runsaasti mahdollisuuksia vertailla tulonjakoa ja tulonsiirtojen vaikut-

tavuutta eri maissa, vaikka kaikki muuttajat eivät ole suoraan vertailukelpoisia. Muuttajat sisältävät tietoja mm. ammatista, siviilisäädyistä, perhekoosta, työnteosta, kotitalouden tuloista (mm. työtulot ja tulonsiirrot) ja kulutusmenoista (mm. asumis-, koulutus-, päivähoidon- ja sairaskulut).

LES-projekti (Luxembourg Employment Study) alkoi vuonna 1993. LES-datan muuttajat sisältävät tietoja henkilön työmarkkina-asetuksesta, päätyön ja mahdollisen toisen työn luonteesta, aikaisemmasta työhistoriasta, työnhausta, koulutuksesta ja tuloista. LES perustuu nk. Labour Force Survey -tutkimuksiin eri maissa. LES-data on harmonisoidumpaa kuin LIS-data.

Suomalaiset tutkijat aktiivisia käyttäjiä

Suomalaiset hyvinvoinnin ja tulonjaon tutkijat ovat käyttäneet LIS-aineistoja hyvinkin runsaasti. Esimerkiksi Markus Jäntti, Veli-Matti Ritakallio, Leif Nordberg ja Olli Kangas ovat julkaisseet LIS-aineistoihin perustuvia tutkimuksia. Kaikki tutkimukset on julkaistu LIS:n Working Papers -sarjassa, johon voi tutustua LIS:n Internet-sivulla.

Suomalaisia LIS- ja LES-datojen käyttäjiä koulutettiin viime lokakuussa Turussa, jossa pidettiin ensimmäinen kansallinen LIS-kurssi. Kurssin järjestäjänä olivat Åbo Akademin talous- ja tilastotieteen laitos, Turun yliopiston sosiaalipolitiikan laitos ja Luxembourg Income Study (LIS) yhteistyössä sosiaalitieteiden valtakunnallisen tutkijakoulun SOVAKO:n kanssa.

LIS-aineistoihin ja niiden käyttämömahdollisuuksiin voi tutustua helposti hankkeen kattavilla verkkosivuilla:

<http://www.lis.ceps.lu/>

Uusi kyselyaineisto ISSP 2000

Suomalaiset ja ympäristönsuojelu

Suomen ensimmäinen ISSP-aineisto kerättiin vuoden 2000 marras-joulukuussa postikyselynä. Aineiston keruun suoritti Tilastokeskus, ja 2500 hengen otos poimittiin väestörekisteristä käyttämällä systemaattista satunnaisotantaa. Analyysikelpoisia lomakkeita palautettiin 1528 kappaletta. Aineisto edustaa 15-74-vuotiaita suomalaisia. Aineisto on nyt arkistoitu Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon (aineistonumero FSD0115).

Tämän tuoreen aineiston avulla on mahdollista tutkia suomalaisten ympäristöasenteita ja mielipiteitä ympäristönsuojelusta. Vastauksia pyydettiin arvioimaan useita ympäristönsuojelua, talouskasvua, eläinkokeita ja maailman nykytilaa koskevia väittämiä. Lisäksi esitettiin vastaajan omaan käyttäytymi-

seen liittyviä kysymyksiä, kuten miten usein vastaaja rajoittaa oman auton käyttöä ympäristösyistä, kuinka usein hän lajittelee jätteitä tai onko hän jäsenenä jossain luonnon- tai ympäristönsuojeluryhmässä. Mukana on myös muutamia yhteiskuntaa yleisesti koskevia kysymyksiä. Taustatietoina kerättiin tietoja mm. vastaajan työssäkäynnistä, ammatista, uskonnollisuudesta, koulutuksesta, puoluepoliittisesta suuntautuneisuudesta, asuimuodosta, asuinalueesta ja kotitalouden koosta sekä puolison koulutuksesta, työssäkäynnistä ja ammatista.

Tietoaarkisto luovuttaa aineistoa tieteelliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön. Lisätietoa aineiston tilaamisesta: <http://www.fsd.uta.fi/tilaus.html> tai fsd@uta.fi

ISSP (International Social Survey Programme)

Suomi liittyi maailmanlaajuisen ISSP-vertailututkimusohjelman jäseneksi vuoden 2000 keväällä. ISSP-aineistot tarjoavat poikkeikkaustietoa ajankohtaisista ja teemoiltaan vaihtuvista yhteiskunnallisista ilmiöistä sekä mahdollisuuden seurantatutkimukseen. Jäsenyys on järjestetty kolmen eri organisaation yhteistyönä. Yhteiskuntatieteellisen tietoaarkiston lisäksi mukana ovat Tilastokeskuksen Haastattelu- ja tutkimuspalvelut -yksikkö sekä Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Nämä kolme organisaatiota ovat vastuussa sekä rahoituksen hankkimisesta vuosittain kerättävälle Suomen aineistolle että aineistoa analysoivien suomalaisten tutkijaryhmien kokoamisesta. Vuo-

den 2000 ympäristöaineisto oli ensimmäinen Suomessa kerätty ISSP-aineisto. Vuoden 2001 aineisto ”Suomalaisten sukulais- ja ystävyysuhteet” kerättiin postikyselynä marraskuussa.

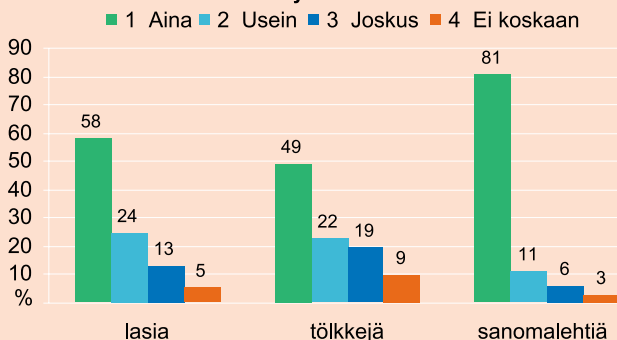
Lisätiedot:

<http://www.fsd.uta.fi/hankkeet/ISSP/> tai sami.borg@uta.fi.

ISSP:n jäsenmaat 2001

Alankomaat, Australia, Bangladesh, Belgia, Brasilia, Bulgaria, Chile, Espanja, Etelä-Afrikka, Filippiinit, Irlanti, Iso-Britannia, Israel, Italia, Itävalta, Japani, Kanada, Kypros, Latvia, Meksiko, Norja, Portugali, Puola, Ranska, Ruotsi, Saksa, Slovakia, Slovenia, Suomi, Sveitsi, Tanska, Tsekki, Unkari, Uusi-Seelanti, Venezuela, Venäjä, Yhdysvallat

Kysymys 30. Kuinka usein lajittelette seuraavia jätteitä kierrätystä varten?

Eurooppalaisille arkistoille yhteinen aineistoluettelo

Eurooppalaisten tietoarkistojen yhteistyöjärjestön CESSDAn asiantuntijaseminaari pidettiin viime vuonna Tampereella. Seminaarin työn pohjalta perustettiin työryhmä valmistelevaan eurooppalaisille tietoarkistoille yhteistä aineistotietokantaa ja yhtenäistä käytäntöä aineistojen kuvailuun. Tämä CDG:ksi nimetty työryhmä on toiminut nyt aktiivisesti jo yli vuoden puheenjohtajansa, sveitsiläisen **Reto Haddornin** johdolla. Tietoarkistosta CDG:n toimintaan ovat osallistuneet **Arja Tuuliniemi** ja **Mari Kleemola**.

Eurooppalaisilla arkistoilla on ollut olemassa integroitu aineistoluettelo IDC (Integrated Data Catalogue) Internetissä jo vuodesta 1995. IDC:n sisältämät kuvailutiedot ovat kuitenkin melko niukat, eivätkä kaikki uusimmat tietoarkistot ole IDC:ssä mukana. Arkistojen uusi yhteinen aineistotietokanta on tarkoitus rakentaa käyttäen Nesstar-sovellusta, joka puolestaan hyödyntää uutta DDI-kuvailuformaattia. Suurin osa eurooppalaisista arkistoista käyttää jo tai aikoo käyttää DDI-formaattia aineistojensa kuvailuun.

Työryhmän tärkein työväline on ollut yhteinen postituslista. Aktiivisen sähköpostikeskustelun lisäksi CDG on kokoontunut tänä vuonna kaksi kertaa. Ensimmäisessä kokoontumisessa, joka pidettiin toukokuussa Amsterdamissa IASSIST-järjestön vuosittaisen konferenssin yhteydessä, keskusteltiin työryhmän toiminnan päämääristä ja kartoitettiin tilannetta eri maissa.

Toinen kokoontuminen pidettiin syyskuussa Essexissä CESSDAn asiantuntijaseminaarin yhteydessä. Kaksipäiväisessä tapaamisessa sovittiin yksityiskohtaisesti aineistojen kuvailussa käytettävän DDI-formaatin yhtenäisestä soveltamisesta eurooppalaisissa tietoarkistoissa. Lisäksi keskusteltiin kansainvälisten tutkimusaineistojen arkistoinnista ja saatavuudesta sekä tulossa olevasta monikielisestä te-sauruksesta ja sen tarjoamista mahdollisuuksista. Tavoitteena on, että vuoden 2002 lopussa tutkijat pystyisivät tekemään aineistohakua eurooppalaisten tietoarkistojen yhteisestä tietokannasta, mahdollisesti jopa valitsemallaan kielellä.

Kuva: Bjarne Øymyr

CESSDAn asiantuntijat kokoontuivat tänä vuonna Essexissä

CESSDAn tämänvuotinen asiantuntijaseminaari pidettiin syyskuun alussa Colchesterissä Essexin yliopistossa. FSD:stä seminaarin eri työryhmien työskentelyyn osallistuivat 3.9. **Arja Kuula** (laadullisten aineistojen arkistointi), 3.9. **Maria Forsman** ja **Susanna Keränen** (Limber Workshop) ja 5.-6.9. **Mari Kleemola** (DDI/CDG Workshop).

Lisätietoja:

CDG-työryhmä: mari.kleemola@uta.fi
 DDI-formaatti: <http://www.fsd.uta.fi/tietolipasto/ddi.html>
 Nesstar-sovellus: <http://www.fsd.uta.fi/nesstar/nesstar.html>
 IDC-aineistoluettelo: <http://dasun3.essex.ac.uk/Cessda/IDC/>

Uusia aineistosarjoja arkistossa

Tutkijat ja erilaiset tutkimusorganisaatiot luovuttavat jatkuvasti uusia aineistoja arkistoitaviksi. Tämän lehden lopussa olevasta aineistoluettelosta löytyy valmiiden aineistojen lisäksi lista aineistoista, joiden arkistointiprosessi on vielä kesken. Suuri osa uusista aineistoista kuuluu erilaisiin sarjoihin. Tällä hetkellä arkistoitavina ovat esimerkiksi seuraavat aineistosarjat.

 Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry

Sosiaali-barometrit

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton sosiaalibarometreissa vuosilta 1994-2000 eri palveluiden tuottajat (kuntien sosiaalitoimi, terveyskeskukset, työvoimatoimistot, Kansaneläkelaitoksen paikallistoimistot ja sosiaali- ja terveysjärjestöt) arvioivat palveluiden tilaa ja kansalaisten hyvinvoinnin muutoksia.

Perhebarometrit

Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen keräämissä perhebarometreissa on vuosittain vaihtuvia lasten kasvatukseen, vanhemmuuteen ja perhe-elämään liittyviä teemoja. Tietoarkistoon on arkistoitu vuosien 1996-2000 barometrit.

Kirkon tutkimuskeskuksen Gallup Ecclesiastica -tutkimuksissa vuosilta 1995 ja 1999 selvitetään suomalaisten kirkollista osallistumista ja

uskonnollisuutta. Kirkon tutkimuskeskukselta on saatu runsaasti myös muita uskonnollisuutta koskevia aineistoja.

MTS:n aineistot

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS) vuosittaiset turvallisuus- ja ulkopoliittisiin teemoihin sekä maanpuolustukseen liittyvät kyselytutkimukset selvittävät suomalaisten turvallisuuspoliittisia mielipiteitä ja asenteita sekä niiden muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä. Tietoarkistoon arkistoidut aineistot kattavat vuodet 1992-2000.

Ilmapuntarit

Kunnallisalan kehittämissäätiön Ilmapuntari-aineistot on kerätty vuosittain, kohderyhminä kuntalaiset, kunnanjohtajat ja kunnanhallitusten puheenjohtajat. Aineistot mahdollistavat asukkaiden mielipiteiden vertailun kunnanjohtajien ja kunnanhallitusten puheenjohtajien mielipiteisiin. Tutkimusten aihealueina ovat mm. kunnallinen demokratia ja itsehallinto, kuntien tehtävät ja talous sekä kunnallinen palvelutuotanto. Tietoarkistoon on arkistoitu vuosina 1992-2000 kerätyt aineistot.

KuntaSuomi 2004

KuntaSuomi 2004 -tutkimusohjelma on Kuntaliiton, yliopistojen ja tutkimuslaitosten yhteinen tutkimuskokonaisuus. Hankkeessa analysoidaan systemaattisesti ja vertailukelpoisesti kuntien kehitystä ajanjaksolla 1995-2004. Ohjelmassa on mukana 47 kuntaa ja tutkimustulokset ovat yleistettävissä kaikkiin kuntiin. Tutkimusohjelma jakaantuu 14 tutkimusmoduuliin. Useimpien moduulien tieto kerätään postikyselyillä. KuntaSuomi-hankkeen johtoryhmä on tehnyt päätöksen ensimmäisen kyselykierroksen aineistojen arkistoisesta tietoarkistoon.

Aineistojen arkistoinnin valmistuttua uusista aineistoista tiedotetaan ajankohtaista-sivullamme ja FSD:n postituslistalla.

Ajantasainen aineistoluettelomme: <http://www.fsd.uta.fi/aineistot.html>

Miten ja mistä löytää tietoa tietokarkiston aineistoista?

Jos haluat tietää, mitä tutkimusaineistoja Yhteiskuntatieteelliseen tietokarkistoon on tallennettu, sinulla on useita mahdollisuuksia löytää vastauksia.

1. FSD:n verkkosivut

FSD:n www-sivuilla on kuvailtuina tietokarkistossa olevat aineistot. Jokaisesta aineistosta on laadittu kuvaus, jossa on mm. mainittu tutkimuksen tekijät ja aineiston nimi, aineiston kerääjät ja tuottajat, kuvailtu aineiston keruuta ja kerrottu aineiston käyttöehdot. Useisiin aineistoihin liittyy myös elektronisessa muodossa oleva kyselylomake ja frekvenssitiedosto.

Tutkimusaineistojen sisältöä on kuvailtu asiasanoilla. Suomenkielisessä asiasanoituksessa käytetään VESA-verkkosanastoon sisältävää Yleistä suomalaista asiasanastoa (YSA) ja englanninkielisessä brittien tietokarkiston kehittämää HASSET-tesaurusta. Aineistot on myös luokiteltu tieteenalojen mukaan. Lisäksi kustakin aineistosta on lyhyt suorasanaisten sisällön kuvaus eli tiivistelmä.

Aineistonkuvauksiin sisältyy myös aineiston viittaustiedot, joita tutkijan tulisi käyttää kaikissa julkaisuissa, joissa kyseistä aineistoa käytetään. Lisäksi kuvauksiin on koottu niiden julkaisujen bibliografiset tiedot, joissa aineistoa on tähän mennessä käytetty.

Tietokarkiston kotisivuille on rakennettu yksinkertainen tiedonhakukone, jonka tarkoituksena on helpottaa tietojen löytymistä. Hakukoneella voidaan haku kohdistaa kaikille FSD:n sivuille tai erityisesti aineistoluetteloon.

2. Kirjastotietokannat TAMCAT ja LINDA

FSD:n kaikkien aineistojen kuvaukset on luettelointi yhteistyössä Tampereen yliopiston kirjaston kanssa yliopistokirjastojen yhteistietokantaan LINDAan ja Tampereen yliopiston kirjaston TAMCAT-tietokantaan. Näin kirjastotietokantaa käyttävä tutkija hakiessaan esim. asiasanoilla tai otsikon sanoilla tietoa omasta tutkimusaiheestaan, löytää paitsi kirjallisuutta, myös FSD:hen tallennettuja tutkimusaineistoja.

3. Nesstar-sovellus

Nesstar on kolmen eurooppalaisen tietokarkiston yhteistyössä kehittämä Internet-pohjainen aineistotietokantasovellus. Nesstarin avulla haun voi kohdentaa haluttuihin kenttiin, esimerkiksi asiasanoihin tai muuttujien nimiin.

Nesstarissa on tällä hetkellä Suomen lisäksi mukana Norjan,

Tanskan ja Britannian tietokarkistot. Tiedonhakuja voi kohdistaa samalla kertaa yhden tai useamman tietokarkiston aineistoihin. Nesstar mahdollistaa myös ohjelman kautta välittömästi tehtävät tilastoanalyysit muutamista vapaaksi luokitelluista datoista.

Lisätiedot:
<http://www.fsd.uta.fi/aineistot.html>

Aineistojen tilaaminen

Tietoarkisto luovuttaa aineistoja maksutta tieteelliseen tutkimus- ja opetus-käyttöön. Aineistotilaus tehdään FSD:n käyttöluupahakemuksella, ja lisäksi jokaisen aineistoa käyttävän on allekirjoitettava käyttöehtositoumus. Opiskelijoiden tulee neuvotella ohjaajansa kanssa ennen aineiston tilaamista.

Aineistoja säilytetään arkistossa SPSS portable -muodossa (*.por), josta ne voidaan muuntaa useisiin eri formaatteihin. FSD toimittaa aineistot yleensä viikon kuluessa käyttöluupahakemuksen vastaanottamisesta. Aineistojen yksityiskohtaiset aineistokuvaukset, aineistojen tilausohjeet ja tilauslomakkeet löytyvät Internetistä FSD:n aineistosivuilta: <http://www.fsd.uta.fi/aineistot.html>

Aineistoluettelo

Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston aineistovaranto on kaksinkertaistunut vuodessa. Tällä hetkellä arkistoituna on yhteensä noin 300 tutkimusaineistoa, ja tietoarkistoon luovutetaan jatkuvasti uusia aineistoja. Arkistoinnin valmistuttua uusista aineistoista tiedotetaan Internetissä ajan-kohtaista-sivullamme ja FSD:n postituslistalla.

Suuri osa aineistoista kuuluu erilaisiin kotimaisiin ja kansainvälisiin sarjoihin. Tässä aineistoluettelossa on ensin esitelty aineistosarjat. Luettelon lopussa on lista yksittäisistä arkistoiduista aineistoista ja lista aineistoista, joiden arkistointiprosessi on vielä kesken. Tietoarkistoon arkistoituvia uusia aineistosarjoja on esitelty tarkemmin sivulla 25.

Ajantasainen aineistoluettelo Internetissä:
<http://www.fsd.uta.fi/aineistot.html>

Kansainväliset sarjat

Eurobarometrit

Eurobarometrit ovat samanaikaisesti Euroopan unionin jäsenmaissa toteutettavia kyselytutkimuksia. Euroopan komission rahoittamissa kyselyissä kartoitetaan yhteisön jäsenmaissa asuvien henkilöiden sosiaalisia ja poliittisia mielipiteitä. Aineistonkeruun suorittavat EU:n jäsenmaista kootut mielipidetutkimuksiin erikoistuneet organisaatiot, Suomen osalta Marketing Development Center (Suomen Gallup Oy). Aineistonkeruun koordinoi INRA EUROPE (International Research Associates Europe).

Sarja alkaa säännöllisenä vuodesta 1974. Kyselyt toteutetaan pääsääntöisesti kaksi kertaa vuodessa, keväällä ja syksyllä. Ne koostuvat säännöllisesti toistettavista kysymyksistä ja kunakin ajankohtana tärkeäksi katsottujen aihealueiden kysymyksistä. Toistuvissa aiheissa kysytään mielipiteitä Euroopan yhteisöstä/unionista, parlamentista sekä vastaaji-

en omasta yhteiskunnasta ja sen demokratian toimivuudesta. Vaihtuvissa kysymyksissä on selvitetty muun muassa työllisyyteen ja työttömyyteen, sukupuolten välisiin rooleihin, ekologiaan ja energiapolitiikkaan, lasten ja nuorten asemaan, köyhyyteen, terveyteen, bioteknologiaan, alueelliseen kehitykseen, kulutustottumuksiin ja koulutukseen liittyviä kysymyksiä. Taustamuuttajat sisältävät vastaajien iän, sukupuolen, siviilisäädyn, poliittisen suuntautumisen, tulot, perheen koon ja asuinalueen.

Eurobarometreissä ovat olleet mukana vuodesta 1974 alkaen Ranska, Saksa, Iso-Britannia, Italia, Alankomaat, Belgia, Tanska, Irlanti, Luxemburg. Sarjaan ovat myöhemmin liittyneet Kreikka 1980, Portugalia ja Espanja 1985, entisen Saksan demokraattisen tasavallan alue 1990, Ruotsi 1994 ja Itävalta 1994. Suomi on ollut mukana barometreissä osittain kevästä 1993 (EB 39) ja kokonaisuudessaan Eurobarometrit on toteutettu myös Suomessa vuodesta 1995 alkaen (EB 43). Lisäksi Norja on ollut mukana useissa Eurobarometreissä vuosina 1991-1994. FSD on dokumentoinut suomeksi kaikki tähän mennessä tehdyt Eurobarometrit.

Eurobarometrit, joissa Suomi ollut mukana

FSD0011 Eurobarometri 39.0: Euroopan yhteisön politiikka ja perhe-elämä, maaliskuuhuhtikuu 1993

FSD0046 Eurobarometri 39.1: energiapolitiikka, biotekniikka ja geenitekniikka, touko-kesäkuu 1993

FSD0047 Eurobarometri 39.A: terveys ja turvallisuus, maaliskuuhuhtikuu 1993

FSD0012 Eurobarometri 40.0: köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen, loka-marraskuu 1993

FSD0013 Eurobarometri 41.0: tullivalvonta, verenluovutus, AIDS ja tupakoiminen, maaliskuuhuhtikuu 1994

FSD0048 Eurobarometri 41.1: europarlamenttivaalit, kesä-heinäkuu 1994

FSD0014 Eurobarometri 42: Euroopan unionin ensimmäinen vuosi, loka-joulukuu 1994

FSD0016 Eurobarometri 43.0: tuotteiden ja palvelujen ostaminen muista EU-maista, tupakointitottumukset ja syöpäriskit, maaliskuuhuhtikuu 1995

FSD0015 Eurobarometri 43.0 ja 43.1: huumeiden käyttö ja AIDS, maaliskuuhuhtikuu 1995

FSD0017 Eurobarometri 43.1: kansainvälinen kauppa ja säteilyturvallisuus, huhti-toukokuu 1995

FSD0018 Eurobarometri 43.1BIS: alueellinen kehitys ja kulutus sekä ympäristöasiat, touko-kesäkuu 1995

FSD0031 Eurobarometri 44: syöpä, koulutus ja Euroopan yhtenäisvaluutta, loka-marraskuu 1995

FSD0049 Eurobarometri 44.1: jatkuva koulutus ja Euroopan yhteinen raha, marras-joulukuu 1995

FSD0019 Eurobarometri 44.2: työlöt Euroopan unionissa, marras-tammikuu 1996

FSD0020 Eurobarometri 44.2BIS mega-survey: Euroopan ja Euroopan unionin rakentamisen toimintaperiaatteita ja käytäntöä, tammi-maaliskuuhuhtikuu 1996

FSD0021 Eurobarometri 44.3: terveys ja yleinen turvallisuus, helmikuuhuhtikuu 1996

FSD0022 Eurobarometri 44.3OVR: työllisyys, työttömyys ja sukupuolten tasa-arvo, helmikuuhuhtikuu 1996

FSD0023 Eurobarometri 45.1: kansalaisten oikeudet EU:n jäsenvaltioissa, auringolle altistuminen, työturvallisuus ja vastaajien yksityisyys kyselytutkimuksissa, huhti-toukokuu 1996

FSD0024 Eurobarometri 46.0: henkilökohtainen terveydentila, energia, kehitysapu ja Euroopan yhtenäisvaluutta 1996

- FSD0025 Eurobarometri 46.1:** moderni bioteknologia, yksityisyyden suoja tietoverkoissa ja yhteinen eurovaluutta, loka-marraskuu 1996
- FSD0026 Eurobarometri 47.0:** Saksa-kuva, kuluttaja-asiat, tietoverkko-palvelut ja reilun kaupan periaatteet, tammi-helmikuu 1997
- FSD0027 Eurobarometri 47.1:** Sveitsi-kuva, elinikäinen koulutus, rasismi, perhesuunnittelu ja palkkatyö, maaliskuu-huhtikuu 1997
- FSD0028 Eurobarometri 47.2:** naiset ja syöpä, Euroopan parlamentti ja Euroopan unioniin kohdistuvat odotukset, huhti-kesäkuu 1997
- FSD0083 Eurobarometri 47.2OVR:** nuoret, huhti-kesäkuu 1997
- FSD0029 Eurobarometri 48.0:** lomamatkailu, loka-marraskuu 1997
- FSD0030 Eurobarometri 49:** elintarviketuotteiden turvallisuus, lapsiseksiturismi, terveydenhoito ja syöpä, huhti-toukokuu 1998
- FSD0084 Eurobarometri 50.0:** Euroopan parlamentti ja radioaktiivinen jäte, loka-marraskuu 1998
- FSD0087 Eurobarometri 50.1:** tietoyhteiskunnan palvelut, elintarvikkeiden laatu, perhe ja kehitysapu, marras-joulukuu 1998
- FSD0085 Eurobarometri 51.0:** iäkkäät ihmiset ja perheväkivalta, maaliskuu-huhtikuu 1999
- FSD0088 Eurobarometri 51.1:** ympäristö ja kuluttajajärjestöt, huhti-toukokuu 1999
- FSD0089 Eurobarometri 52.0:** europarlamenttivaalit, Euroopan yhteisövaluutta ja pankkipalvelut, loka-marraskuu 1999
- FSD0090 Eurobarometri 52.1:** moderni biotekniikka, elämänlaatu ja kuluttajan oikeudet, marras-joulukuu 1999
- FSD0091 Eurobarometri 53:** rasismi, tietoyhteiskunta, infrastruktuuri-palvelut ja elintarvikkeiden pakkausmerkinnät, huhti-toukokuu 2000
- FSD0092 Eurobarometri 54.0:** Euro, rahoituspalvelut ja informaatioteknologia, loka-marraskuu 2000

The International Social Survey Programme (ISSP)

ISSP on maailmanlaajuinen yhteiskuntatieteellinen vertailututkimusohjelma, joka perustuu kansainvälisesti integroituun vuosittaiseen aineistonkeruuseen osallistujamaissa. Ohjelma on eri tutkimustahojen keskinäinen ja omarahoitteinen yhteenliittymä. ISSP:n aineistonkeruu on alkanut vuonna 1985 ja nykyisin hankkeessa on mukana 34 maata, joista Suomi on uusimpia saatuaan kansallisen jäsenyyden vuonna 2000. ISSP:n suomalaiset jäsenorganisaatiot ovat FSD, Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos ja Tilastokeskuksen haastattelu- ja tutkimuspalvelut -yksikkö.

Kansallisen jäsenyyden myötä ISSP-aineistot kerätään nyt myös Suomessa. Tilastokeskus keräsi vuoden 2000 ympäristöasioihin keskittyvän aineiston Suomen osuuden postikyselyinä syksyllä 2000. Vuoden 2001 aineisto kerättiin marraskuussa, ja sen teemana on sosiaaliset verkostot. Vuonna 2002 teemana on perhe ja vuonna 2003 kansallinen identiteetti. Edistääkseen tietämystä ISSP-ohjelmasta ja sen puitteissa kerättyistä aineistoista FSD on hankkinut hankkeen kaikista ISSP-aineistoista arkistokopiot. Suomalaiset tutkijat voivat tilata ISSP-aineistoja – myös vuoden 2000 Suomen aineiston – käyttöönsä FSD:ltä.

Lisätietoja ISSP-hankkeesta: <http://www.fsd.uta.fi/hankkeet/ISSP/>

World Values Survey (WVS)

World Values Survey:n (WVS) kansainväliset kyselyaineistot muistuttavat rakenteeltaan Eurobarometrejä ja ISSP-ohjelman aineistoja. Hankkeen aineistoissa on kartoitettu eri maiden kansalaisten toimintaa sekä yhteiskunnallisia arvoja ja asenteita yhtenevin, strukturoiduin kyselyin. WVS-aineistoja on kerätty kolmessa aallossa vuodesta 1981 lukien (1981-1984, 1989-1993 ja 1995-1997). Neljännen aallon aineistot on kerätty vuosina 1999-2000, mutta niiden arkistointi on vielä kesken.

Aineistojen suunnittelua, yhdistämistä ja arkistointiin liittyvää dokumentointia on koordinoitunut professori Ronald Inglehart tukijoukkoineen ja ensimmäisen aallon eurooppalaisten aineistojen osalta European Values Systems Study Group. Suomi on kuulunut WVS-maihin alusta alkaen Suomen Gallup Oy:n keräämin aineistoin. Vuotta 1995 lukuun ottamatta Gallup on toiminut suomalaisen aineistonkeruun päärahoittajana. Kotimaiset aineistot on kerätty ulkomaisten vertailuaineistojen tapaan yleensä käyntikyselyinä. Vuonna 1990 Suomen aineisto koottiin Gallup-Kanavalla eli kyselyvastaajien kotitalouksiin sijoitettujen mikrotietokoneiden avustuksella.

Kotimaiset sarjat

Energia-asennetutkimukset

Suomalaisten energia-asenteita kartoitava tutkimussarja käynnistyi Tampereen yliopistossa Imatran Voima Oy:n rahoituksella vuonna 1983. Tutkimussarjan kerran vuodessa tehdyillä postikyselyillä on selvitetty ja seurattu suomalaisten suhtautumista energiapolitiittisiin kysymyksiin. Vertailukelpoiset aineistot mahdollistavat suomalaisten energia-asioita koskevien käsitysten, kannanottojen, mielipiteiden, uskomusten, arvostusten, asenteiden ja tietojen yksityiskohtaisen empiirisen analyysin ja systemaattisen seurannan.

Vuodesta 1994 energia-asennetutkimukset on toteutettu Oy Fortum Oyj:n ja Teollisuuden Voima Oy:n yhteisestä toimeksiannosta. Tutkimustuloksista tiedottamisen hoitaa energia-alan yhteistyöelin Energia-alan Keskusliitto ry (FINERGY). Tietoarkistoon on tällä hetkellä arkistoitu sarjan aineistot vuosilta 1983-1989.

EVA:n EU-asennetutkimukset

Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVA:n vuonna 1992 aloittamassa tutkimussarjassa seurataan suomalaisten integraatioajattelun muutoksia. Tutkimuksissa on selvitetty suomalaisten mielipiteitä maamme EU-jäsenyydestä, Euroopan unionin tulevaisuudesta ja laajentumisesta, Euroopan talous- ja rahapolitiikasta, EMUsta, europarlamentista, maamme turvallisuuspolitiikasta, EU-tuista ja Euroopan yhdentymisestä yleensä. Tutkimuksissa on kartoitettu myös kansalaisten tyytyväisyyttä EU-tiedottamiseen ja hallituksen ja eduskunnan tapaan hoitaa EU-asioita. Taustatietoina ovat tiedot iästä, sukupuolesta, asuinläännistä, koulutuksesta, ammattiryhmästä ja kuulumisesta ammatillisiin keskusjärjestöihin. Lisäksi on kysytty minkä puolueen ehdokasta vastaaja äänestäisi jos eduskuntavaalit olisivat nyt. Tutkimusaineistot on koottu postikyselyinä, ennen vuoden 1994 EU-kansanäänestystä kahdesti vuodessa ja vuodesta 1995 alkaen kerran vuodessa. Tutkimukset on toteuttanut EVA:n toimeksiannosta Yhdyskuntatutkimus Oy ja kaikki sarjaan kuuluvat 11 tutkimusaineistoa vuosilta 1992-1999 arkistoidaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon.

EVAn kansalliset asennetutkimukset

Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVAn kansallisia asennetutkimuksia on tehty vuodesta 1984 alkaen kahden vuoden välein. Niissä on tutkittu suomalaisten yhteiskunnallisia asenteita ja arvoja sekä käsityksiä nykyhetkestä ja tulevaisuudesta. Tutkimussarjalla pyritään mittaamaan ja erittelemään kansalaisten kokemuksia yhteiskunnan toimivuudesta ja sen eri sektoreista. Aineistot mahdollistavat kansalaismielipiteen yksityiskohtaisen empiirisen tarkastelun ja muutosten systemaattisen seurannan. Kussakin aineistossa on mukana sekä uusia, kyselyhetkellä ajankohtaiseksi nousseita aihepiirejä että pysyviä teemoja, joita on samoilla kysymyksillä seurattu sarjan aiemmissa tutkimuksissa. Käsiteltyjä aiheita ovat mm. demokratia, markkinatalous, hyvinvointi, ympäristö, yhteiskunta ja politiikka, Suomen kansainvälinen asema, lama, taloudellinen kasvu, suomalaisten identiteetti ja suomalaisten suhtautuminen tulevaisuuteen. Tutkimukset on toteuttanut EVAn toimeksiannosta Yhdyskuntatutkimus Oy ja kaikki sarjaan kuuluvat 8 tutkimusaineistoa vuosilta 1984 - 1998 arkistoidaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon.

Nuorisoriikollisuuskysely

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos käynnisti keväällä 1995 tutkimushankkeen nuorison rikollisen ja kielletyn toiminnan seuraamiseksi pitkällä aikavälillä. Tutkimuksia on tehty vuosina 1995, 1996, 1998 ja 2001. Niissä on käytetty ns. itse ilmoitetun rikollisuuden tutkimusmenetelmää. Tutkimukseen on osallistunut peruskoulun yhdeksäsluokkalaista eri puolilta Suomea. Oppilaat vastasivat nimettöminä omaa kiellettyä ja rikollista toimintaansa koskeviin kysymyksiin. Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon on tällä hetkellä arkistoitu vuosien 1995 ja 1996 aineistot.

Puolueiden ajankohtais- tutkimukset

Puolueiden ajankohtais- ja valtuuskunnan EVAn kansallisia asennetutkimuksia on tehty vuodesta 1984 alkaen kahden vuoden välein. Niissä on tutkittu suomalaisten yhteiskunnallisia asenteita ja arvoja sekä käsityksiä nykyhetkestä ja tulevaisuudesta. Tutkimussarjalla pyritään mittaamaan ja erittelemään kansalaisten kokemuksia yhteiskunnan toimivuudesta ja sen eri sektoreista. Aineistot mahdollistavat kansalaismielipiteen yksityiskohtaisen empiirisen tarkastelun ja muutosten systemaattisen seurannan. Kussakin aineistossa on mukana sekä uusia, kyselyhetkellä ajankohtaiseksi nousseita aihepiirejä että pysyviä teemoja, joita on samoilla kysymyksillä seurattu sarjan aiemmissa tutkimuksissa. Käsiteltyjä aiheita ovat mm. demokratia, markkinatalous, hyvinvointi, ympäristö, yhteiskunta ja politiikka, Suomen kansainvälinen asema, lama, taloudellinen kasvu, suomalaisten identiteetti ja suomalaisten suhtautuminen tulevaisuuteen. Tutkimukset on toteuttanut EVAn toimeksiannosta Yhdyskuntatutkimus Oy ja kaikki sarjaan kuuluvat 8 tutkimusaineistoa vuosilta 1984 - 1998 arkistoidaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon.

Puolueiden ajankohtais- ja valtuuskunnan EVAn kansallisia asennetutkimuksia on tehty vuodesta 1984 alkaen kahden vuoden välein. Niissä on tutkittu suomalaisten yhteiskunnallisia asenteita ja arvoja sekä käsityksiä nykyhetkestä ja tulevaisuudesta. Tutkimussarjalla pyritään mittaamaan ja erittelemään kansalaisten kokemuksia yhteiskunnan toimivuudesta ja sen eri sektoreista. Aineistot mahdollistavat kansalaismielipiteen yksityiskohtaisen empiirisen tarkastelun ja muutosten systemaattisen seurannan. Kussakin aineistossa on mukana sekä uusia, kyselyhetkellä ajankohtaiseksi nousseita aihepiirejä että pysyviä teemoja, joita on samoilla kysymyksillä seurattu sarjan aiemmissa tutkimuksissa. Käsiteltyjä aiheita ovat mm. demokratia, markkinatalous, hyvinvointi, ympäristö, yhteiskunta ja politiikka, Suomen kansainvälinen asema, lama, taloudellinen kasvu, suomalaisten identiteetti ja suomalaisten suhtautuminen tulevaisuuteen. Tutkimukset on toteuttanut EVAn toimeksiannosta Yhdyskuntatutkimus Oy ja kaikki sarjaan kuuluvat 8 tutkimusaineistoa vuosilta 1984 - 1998 arkistoidaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon.

Vuosina 1973-1990 ajankohtais- ja valtuuskunnan EVAn kansallisia asennetutkimuksia on tehty vuodesta 1984 alkaen kahden vuoden välein. Niissä on tutkittu suomalaisten yhteiskunnallisia asenteita ja arvoja sekä käsityksiä nykyhetkestä ja tulevaisuudesta. Tutkimussarjalla pyritään mittaamaan ja erittelemään kansalaisten kokemuksia yhteiskunnan toimivuudesta ja sen eri sektoreista. Aineistot mahdollistavat kansalaismielipiteen yksityiskohtaisen empiirisen tarkastelun ja muutosten systemaattisen seurannan. Kussakin aineistossa on mukana sekä uusia, kyselyhetkellä ajankohtaiseksi nousseita aihepiirejä että pysyviä teemoja, joita on samoilla kysymyksillä seurattu sarjan aiemmissa tutkimuksissa. Käsiteltyjä aiheita ovat mm. demokratia, markkinatalous, hyvinvointi, ympäristö, yhteiskunta ja politiikka, Suomen kansainvälinen asema, lama, taloudellinen kasvu, suomalaisten identiteetti ja suomalaisten suhtautuminen tulevaisuuteen. Tutkimukset on toteuttanut EVAn toimeksiannosta Yhdyskuntatutkimus Oy ja kaikki sarjaan kuuluvat 8 tutkimusaineistoa vuosilta 1984 - 1998 arkistoidaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon.

kantaa, jäsenyyttä työmarkkinajärjestöissä ja perheen vuosituloja. Lisäksi aineistot sisältävät alueellisia muuttujia.

Ennen Yhteiskuntatieteellistä tietoaarkistoa vuosien 1973-1984 Puolueiden ajankohtais- ja valtuuskunnan EVAn kansallisia asennetutkimuksia on tehty vuodesta 1984 alkaen kahden vuoden välein. Niissä on tutkittu suomalaisten yhteiskunnallisia asenteita ja arvoja sekä käsityksiä nykyhetkestä ja tulevaisuudesta. Tutkimussarjalla pyritään mittaamaan ja erittelemään kansalaisten kokemuksia yhteiskunnan toimivuudesta ja sen eri sektoreista. Aineistot mahdollistavat kansalaismielipiteen yksityiskohtaisen empiirisen tarkastelun ja muutosten systemaattisen seurannan. Kussakin aineistossa on mukana sekä uusia, kyselyhetkellä ajankohtaiseksi nousseita aihepiirejä että pysyviä teemoja, joita on samoilla kysymyksillä seurattu sarjan aiemmissa tutkimuksissa. Käsiteltyjä aiheita ovat mm. demokratia, markkinatalous, hyvinvointi, ympäristö, yhteiskunta ja politiikka, Suomen kansainvälinen asema, lama, taloudellinen kasvu, suomalaisten identiteetti ja suomalaisten suhtautuminen tulevaisuuteen. Tutkimukset on toteuttanut EVAn toimeksiannosta Yhdyskuntatutkimus Oy ja kaikki sarjaan kuuluvat 8 tutkimusaineistoa vuosilta 1984 - 1998 arkistoidaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon.

Tampereen yliopistosta valmistuneiden sijoittumisseuranta

Tampereen yliopiston rekrytointipalvelut, suunnitteluyksikkö ja opinto- toimisto ovat seuranneet vastavalmistuneiden työllistymistä säännöllisesti vuodesta 1994 alkaen nk. sijoittumisseurantatutkimuksilla. Niissä tarkastellaan Tampereen yliopistosta valmistuneiden ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneiden työllisyystilannetta vuoden kuluttua valmistumisesta. Kyselyt on tehty vuosittain kahdessa erässä: keväällä ja syksyllä valmistuneet erikseen, joten perustutkinnon suorittaneet ovat saaneet työllisyystilannetta koskevan kyselyn vastattavakseen noin vuosi valmistumisensa jälkeen. Jokaisessa aineistossa on useita nykyiseen työtilanteeseen, työnantajaan ja työnhakuun liittyviä kysymyksiä. Taustatietoina ovat mm. vastaajan sukupuoli, tutkinto, tutkinnon aloitusvuosi, tiedekunta, laitos, pääaine ja maakunta.

Uskonto ja uskonnollisuus Venäjällä

Uskonto ja uskonnollisuus Venäjällä on tutkimussarja, jota on tehty Suomen Akatemian ja Venäjän tiedeakatemian yhteisenä hankkeena. Venäjällä käytännön toteutuksesta on vastannut Institut sravnitel'nyh social'nyh issledovaniy (Vertailevan sosiaalitutkimuksen instituutti), Suomessa tutkimus on toteutettu Kirkon tutkimuskeskuksessa. Tutkimusta on tehty vuosina 1991, 1993, 1996 ja 1999, ja aineistot on arkistoitu Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon.

Yksittäiset aineistot

- FSD0200** Luokkarakenne ja luokkatietoisuus 1980-1983
- FSD0201** Maailman taloudelliset ja sosiaaliset tunnusluvut 1950-1992
- FSD0204** Poliittinen toiminta 1973-1976
- FSD1017** Pohjoismaiden hyvinvointitutkimus 1972
- FSD1018** Eduskuntavaalitutkimus 1991
- FSD1019** Kannatusmittaustutkimus 1994, osa 1
- FSD1020** Kannatusmittaustutkimus 1994, osa 2
- FSD1021** Puolueet ja kunnallisdemokratia 1996: ehdokkaat
- FSD1022** Puolueet ja kunnallisdemokratia 1996: puoluejäsenet
- FSD1023** Puolueet ja kunnallisdemokratia 1996: valitsijakunta
- FSD1024** Puolueet ja kunnallisdemokratia 1996: yhdistetty aineisto
- FSD1025** Ulkomaanuutistutkimus 1995
- FSD1026** Kansainvälinen ulkomaanuutistutkimus 1995
- FSD1027** Nuoret ja eduskuntavaalit 1999
- FSD1028** Nuoret ja europarlamenttivaalit 1999
- FSD1039** Käsityksiä maailmasta vuonna 2000, 1968
- FSD1040** Presidentinvaalit 2000, 1. kierros
- FSD1041** Presidentinvaalit 2000, 2. kierros
- FSD1042** Eduskuntavaalit 1999
- FSD1043** Europarlamenttivaalit 1999

FSD1045 Ammattirakenteen ja sosiaalisen aseman muutos 1994
FSD1046 Baltian muutos 1993
FSD1047 YLE:n TV- uutisten europarlamenttivaalikysely 1999
FSD1048 Nuoret ja presidentinvaalit 2000
FSD1049 Sanomalehden yhteiskunta 1994
FSD1089 Korkeakoulujen tutkimustoiminnan dynamiikka ja tuloksellisuus 1990
FSD1090 Valtarakennetutkimus 1991
FSD1091 Yritysjohdajat ja yhteiskunta 1997
FSD1096 Kunnallis- ja eurovaalien seuranta 1996
FSD1109 Luottamus tuomioistuimiin: ylimääräiset muutoksenhaut 1989-1998
FSD1110 Luottamus tuomioistuimiin: käräjäoikeuskysely 1999
FSD1112 Aikuiset avunsaajina 1996
FSD1113 Palkallisen ja palkattoman työn jako perheessä 1998
FSD1114 Perhebarometri 2000
FSD1115 Opiskelijabarometri 1997
FSD1116 Opintojen etenemiseen vaikuttavat tekijät 1998
FSD1117 Euro Student Report 2000
FSD1139 Ammattirakenteen ja sosiaalisen aseman muutos 1988

Arkistoitavina olevat aineistot

Seuraavien aineistojen kohdalla arkistointiprosessi on vielä kesken. Aineistojen valmistumisesta tiedotetaan ajankohtaista-sivullamme ja postituslistallamme. Aineistoista kiinnostuneet voivat ottaa yhteyttä aineistopalveluumme (fsd@uta.fi tai puh. 03-215 8519).

Sosiaalibarometri 1994
Sosiaalibarometri 1995
Sosiaalibarometri 1996
Sosiaalibarometri 1997
Sosiaalibarometri 1998
Sosiaalibarometri 1999
Sosiaalibarometri 2000
Telakoiden työntekijäaineisto 1992
Kuntien hankkeet 1994
Hyvinvoinnin verkostot 1994, järjestöt
Hyvinvoinnin verkostot 1994, kunnat
Suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin 1996
Perhebarometri 1997: yhteiskunnan tuki ja palvelut
Perhebarometri 1998: vastuu perheen arjessa
Perhebarometri 1999: vanhemmuutta toteuttamassa
Perhebarometri 2000: yhteisellä lapsen parhaaksi
Perhebarometri 2001: lapsen vapaa-aika huoltajan silmin
Tietoyhteiskunta, tietotyö ja ammattirakenteen muutos 2000
Kehitysyhteistyötutkimus huhtikuu 2001
Kuntien ympäristökysely 1994
Kuntien ympäristökysely 1998
Kunnanjohtajakysely 1990
Kunnanjohtajakysely 1993
Luopujakysely 1996
Priorisoinnit kunnissa 1998
Suomenruotsalaisten kulttuurikäyttäytyminen 1992
Gallup Ecclesiastica 1996
Gallup Ecclesiastica 1999
Nuorisotutkimus 1993
Kehitysyhteistyön vaikuttajatutkimus 1994

Vuosi 2000, 1997
Elämänarvostukset 1997
Rukoilututkimus 1998
Seurakuntavaalit 1998
Pelot ja uhkakuvat 1999
Ilmapuntari-aineistot vuosilta 1992-2000
MTS-tutkimukset vuosilta 1992-2000
Tiedebarometri 2001
UDITE Leadership Study

LINDAstakin löytyy

FSD:n aineistot on kuvailtu myös yliopistokirjastojen yhteiseen LINDA-tietokantaan (http://linnea.lib.helsinki.fi/suora_linnea/index.cgi). Samalla kun etsit kirjallisuutta tietystä aiheesta, voit saada tietoja myös tutkimusaineistoista. Esimerkiksi hakemalla asiansanoilla ”Euroopan unioni” ja ”vaalit” saat tiedon sekä aiheesta kirjoitetuista kirjoista että tietoarkistossa säilytettävistä tutkimusaineistoista.

Esimerkki LINDAn tietokantaan tallennetusta viitteestä tutkimusaineistoon:

TEKIJÄ: Nurmela, Sakari
NIMEKE: Nuoret ja europarlamenttivaalit 1999 [Elektroninen aineisto] / Nurmela, Sakari ja Pehkonen, Juhani ; Opetusministeriö, nuorisoasiain neuvottelukunta [julkaisija]
JULKAISTU: Helsinki : Suomen Gallup [aineiston keruu], 1999
ATK-AINEISTO: Dataa
RAJOITUKSET: Aineistoa luovutetaan tieteelliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön; FSD:n lupamenettely
JÄRJ.VAATIM. Internet-yhteys, WWW-selain, Adobe Acrobat Reader
SAANTITAPA: URL: <http://www.fsd.uta.fi/aineistot.html>— ; HTML ja PDF

www.fsd.uta.fi

FSD Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto on opetusministeriön rahoittama yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen ja opetuksen valtakunnallinen palveluresurssi. Vuoden 1999 alusta lukien Tampereen yliopiston yhteydessä toimineen yksikön tehtävänä on arkistoida yhteiskuntatieteellisiä tutkimusaineistoja, vastata niihin liittyvästä tietopalvelusta sekä edistää olemassa olevien kotija ulkomaisten tutkimusaineistojen käyttöä. Tietoarkiston toimintaa ohjaavat johtokunta ja valtakunnallinen neuvottelukunta.

FSD:n perustehtäviä ovat tutkimusaineistojen

- hankkiminen arkistoitavaksi,
- luovutus- ja käyttöehtojen yksilöinti ja valvonta,
- tarkistaminen, korjaaminen ja muokkaus arkistointia koskevien ohjeiden ja säännösten mukaisesti,
- säilyttäminen ja käyttökuntoisuuden ylläpito,
- sisällön, keruun ja aineistoihin liittyvien muiden ominaisuuksien kuvailu ja näitä koskevien tietojen siirtäminen aineistotietokantoihin; sekä
- tietoaineistojen luovuttaminen ja niitä koskevien oheistietojen antaminen ja
- tutkimusaineistojen käyttöön liittyvä muu käyttäjäpalvelu.

Perustehtäviensä ohella FSD voi

- kehittää ja ylläpitää toimintaansa liittyviä muita tietokantapalveluja
- tehdä ehdotuksia tutkimusaineistojen dokumentointia koskeviksi kansallisiksi standardeiksi,
- organisoida alansa liittyvää tutkimusta ja opetusta sekä hankkia näille rahoitusta,
- harjoittaa alansa liittyvää julkaisu-toimintaa sekä
- liittyy tehtäviinsä tarkoituksenmukaisiksi katsottuja muita toimintoja.

Aineistojen luovuttaminen arkistoitavaksi ja luovuttaminen arkistosta uudiskäyttöön perustuvat tarkoin säänneltyihin ehtoihin ja sitoumuksiin: aineistojen luovuttajat voivat asettaa ehtoja luovuttamiensa aineistojen käytölle ja lisäksi uudiskäyttäjät sitoutuvat lupahakemuksissaan tarkkoihin käyttöehtoihin.

Aineistojen siirtäminen arkistoitavaksi ei pääsääntöisesti vaikuta niihin kohdistuviin omistus- tai tekijänoikeuksiin. FSD:n toiminta perustuu huolellisesti suunniteltuihin ja asianomaisten valvontaviranomaisten hyväksymiin tietosuoja- ja tietoturvallisuustoimenpiteisiin.

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto luovuttaa arkistoimiaan aineistoja tieteelliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön, ei kuitenkaan kaupalliseen tarkoitukseen. FSD:n peruspalvelut ovat maksuttomia.

Henkilökunta

Sami Borg

johtaja
sami.borg@uta.fi
(03) 215 8524

Katri Aarnio

tutkimussihteeri
katri.aarnio@uta.fi
(03) 215 8519

Aineistopalvelu

Maria Forsman

informaatikko
(virkavapaa 30.6.2003 saakka)

Mari Kleemola

vs. informaatikko
mari.kleemola@uta.fi
(03) 215 8528

Arja Kuula

arkistonhoitaja
arja.kuula@uta.fi
(03) 215 8529

Seppo Antikainen

tutkimusamaneuensi
seppo.antikainen@uta.fi
(03) 215 8527

Ari Eronen

vs. tutkimusamaneuensi
ari.eronen@uta.fi
(03) 215 8530

Markku Mustaranta

tutkimusamaneuensi
markku.mustaranta@uta.fi
(03) 215 8802

Tarja Uotila

tutkimusapulainen
tarja.uotila@uta.fi
(03) 215 8803

Tekninen tuki

Sirkka Säynjäkangas

atk-erikoistutkija
(virkavapaa 31.8.2002 saakka)

Matti Heinonen

atk-erikoistutkija
matti.heinonen@uta.fi
(03) 215 8523

Jouni Sivonen

pääsuunnittelija
jouni.sivonen@uta.fi
(03) 215 8522

Jussi Palola

atk-suunnittelija
jussi.palola@uta.fi
(03) 215 8533

Tuntityöntekijät

Jaakko Koivumäki

jaakko.koivumaki@uta.fi
(03) 215 8532

Katja Mäki

katja.j.maki@uta.fi
(03) 215 8532

Mikko Sariola

mikko.sariola@uta.fi
(03) 215 8532

Verkkotietovarannot

Tuomas J. Alaterä

suunnittelija
tuomas.alatera@uta.fi
(03) 215 8521

FSD Yhteiskuntatieteellinen tietarkisto

Käyntiosoite: Åkerlundinkatu 2 A 5. krs, Tampere
Puhelin (03) 215 8519 • Fax (03) 215 8520

Postiosoite: Yhteiskuntatieteellinen tietarkisto
33014 Tampereen yliopisto

Sähköposti: etunimi.sukunimi@uta.fi
tai fsd@uta.fi

Kotisivu: <http://www.fsd.uta.fi/>